

**Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

Şevket Aktaş

PATARA SUNAKGÖMÜTLERİ

42390

Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 1994

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim/Klasik Arkeoloji Bilim Dalı*'nda *YÜKSEKLİSANS TEZİ* olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof.Dr.Uvedat İDİL

Üye (Danışman) : Prof.Dr.Fahri İŞİK

Üye : Doç.Dr.Havva YILMAZ

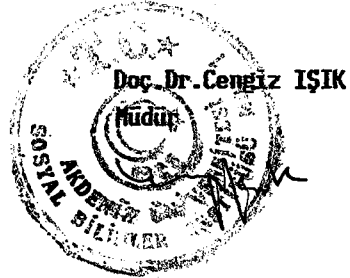
Üye :

Üye :

Üye :

Onay : Yukarıda imzaların, adigeçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

04.7.1995

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
II TANIMLAMALAR.....	3
II.1. AMBARYANI SUNAKGÖMÜT.....	3
Konum	
a- Tasar	
Temel	
Podyum	
Duvarlar	
Gömüt Odaları	
b- Lahit	
c- Malzeme ve Teknik	
II.2. GELEMİŞ SUNAKGÖMÜT.....	6
Konum	
a- Tasar	
Temel	
Podyum	
Duvarlar	
Gömüt Odaları	
b- Lahit	
c- Malzeme ve Teknik	
II.3. AKDAM SUNAKGÖMÜT.....	9
Konum	
a- Tasar	
Duvarlar	
Gömüt Odaları	
b- Lahit	
c- Malzeme ve Teknik	
III. YENİDEN KURMA.....	13
IV. TİPOLOJİ.....	18
V. KÖKEN.....	24
VI. TARİH.....	27
VII.SONUÇ.....	28
DİPNOTLAR.....	31
LEVHALAR.....	I-XXXVII

I. GİRİŞ

Romaçağı'nda Likya-Pamphilya Eyaletleri'nin yüzlerce yıl başkentliğini yapmış, Likyaçağı'nın en önemli kenti konumundaki Patara'ya ilişkin yayınlar ne yazık ki bu öneme koşut olmamıştır. Yine de ilk gezginlerin epigrafik yoğunlukla araştırmaları ile bazı önemli yapılar çizimleriyle yayınlanmıştır. Ancak bu kader, kazıların başladığı 1988 yılında değişmiş, bugüne dek yapılan kazı ve araştırma sonuçları ekip üyelerince ayrıntılıca yayınlanmaktadır. Kazılar içinde tapınakgömüt ve lahitlerin de bulunduğu nekropol alanlarında ki çalışmalar önemli bir yer tutar. Likya ölü gömme gelenekleri ve mimarisine yeni yorumlar getiren önemli veriler elde edilmiştir. Bunlardan biri de "sunakgömüt" lerdir.

1989 kazılarında Ambaryanı, 1990'da Akdam, ve 1993 yılında da Gelemiş gömütleri ortaya çıkarılmıştır. Kazı raporlarında arkeolojik eser envanter numaralarıyla tanımlanan bu gömütlere, buldukları mevkiilerin adları verilmiştir. Bu gömütler, kazıcıları tarafından "sunakgömüt" kümesinde nitelendirilmişlerdir¹. Bu gömüt türü diğer örneklerden farklı bir tasar gösterir. Bu ayırım arkada simetrik iki gömüt odasının bulunduğu yükseltiye dik açı ile birleştirilmiş iki duvar kanadından oluşturulan "U" tasarından ve onun sunak kesiminden kaynaklanmaktadır. Patara'da bilinen üç sunakgömüt çok yakın mimari birliktelik içindedir. F. Işık, plan özellikleri nedeniyle anıtsal sunak formundan etkilenilerek, dinsel mimarinin gömüt mimarisine aktarımı sonucu bu tür gömütlerin oluşturulduğunu ifade etmektedir².

Araştırmanın birinci bölümünde, sözkonusu gömütlerin ayrıntılı bir biçimde tanımlaması yapıldıktan sonra, II. bölümde plan özelliklerine göre benzerlerinin saptanması ve bunların ışığında kendi malzemesiyle birlikte incelenerek "yeniden kurma"sı denendi. Üçüncü bölümde ise, bu küme gömütlerin tipolojik özellikleri, tarihlenmesi ve basamaklı sunakgömütlerin kökeni irdelenmeye çalışıldı.

II. TANIMLAMALAR

II.1.AMBARYANI SUNAKGÖMÜT (M63) (Lev.II-III. XIV-XXI)

Konum: Doğucasarı Tepesi'nin kuzeybatı eteği ile Çakallık Deresi arasındaki, Ambaryanı adı verilen düzlükte yer alır.

Doğal şartlar ve geç dönem kullanımı nedeniyle yapı, özgün formunu kaybetmiştir. Gömüt odaları girişlerinin üzerindeki lentolar ile kapı kanatları tahrip olmuş, çıkıntı yapan duvarların, gömüt odaları örtü seviyesindeki bazı blokları yanlara yıkılmıştır (Lev XIV).

a-Tasar: "U" tasarlıdır. Batıya bakar. Mezar odaları arka kesimdedir. Yapının bugünkü yüksekliği 2.70 m., eni 5.00 m, boyu 8.10 m'dir. Öne doğru uzanan kollar 2.00 m uzunluğunda, 2.10 m kalınlığında olup 4.20X2.65 m. ölçülerindeki sunak alanı sınırlarlar (Lev. II-III).

Temel: Yapı temeli, dolgu taban üzerine ortalama 0.20 m. yükseklikteki taşlardan inşa edilmiş ve aralarında bağlayıcı olarak harç kullanılmıştır.

Podyum: Temel üzerine oturtulmuş 5.90X8.80 m. ölçülerindeki podyum, dikdörtgen formdadır. Çeşitli boyutlarda olan stylobat blokları 0.50 m. yüksekliğindedir. Görünen blok yüzeylerinin kenarlarına 0.10 m. genişliğinde fuga açılmıştır. Podyumu oluşturan bloklarda harç ya da kenet izine rastlanılmamıştır (Lev.III).

Duvarlar: Yapı düzgün işlenmiş kesmetaş bloklardan örölmüştür. Duvarlara ait ilk blok sırası, arkadan 0.08 m., yanlarda 0.12 m., önde ise 0.40 m. lik boşluk bırakılarak podyuma oturur. "U" nun tüm ön yüzünü dolaşan sekinin yüksekliği; 0.45 m. ve eni dışa 0.45 m. dir. Seki, 0.12 m. lik silmeden sonra, aşığıya doğru hafif eğimle daralarak sonlanır (Lev. III). İnce işcilik gösteren seki kesintisiz devam etmekte ve duvarlara organik bağlanmaktadır. Yan duvarların seki bitimlerinde, 0.32 m. yüksekliğinde, ikisi tahrip olmuş toplam dört aslan ayağı kabartılmıştır (Lev. XVb). Dışa çıkıntılı ve iki bölümden oluşan ayaklar, altta yarım koni, üstte ise yarım küre biçiminde, kabartılı olarak işlenmiştir. Sekinin üzerinde yeralan ikinci blok sırası, yanlarda 0.10 m., arkada 0.05 m. içerden başlamaktadır. Yüksekliği 0.50 m. olan bu blok sırasının alt kısmında, 0.12 m. yüksekliğinde silme ve 0.12 m. yüksekliğinde pahdan oluşan bir topuk profili bulunur. Bunun üzerinde 0.75 m. yüksekliğindeki üçüncü blok sırası yeralır ve gömüt odalarının girişlerini de içerir. Bunun üzerine taç profilli dördüncü blok sırası gelir. Aynı zamanda gömüt odalarının örtü bloğu ve girişlerin lentoları olarak yapılmış olan bu sıranın, üstteki 0.12 m. yüksekliğindeki pah ve 0.12 m. yüksekliğinde silmeli taç profili ile toplam yüksekliği 0.50 m'dir. Topuk ve taç profilli blok sıralara yapıyı her yandan çevreler. En üst blok sırası üzerinde taşçı izleri vardır. Tüm üst yüzeylerin kenarları 0.27 m. lik kalın bir şerit halinde hafif yükseltili işlenmiş, orta kısımlar ise farklı boyutlarda, dörtgen bölümlere ayrılmıştır (Lev. XVI). Podyumda olduğu gibi duvarlarda da kenet ve harç izine rastlanılmamıştır, ancak çift sıra bloklardan oluşan yan duvarların arasında dolgu olarak opus caementicum kullanılmıştır.

Gömüt Odaları: Kuzey ve güney yan yüzlerde girişleri bulunan odalar, doğrudan stylobat üzerine oturur. Simetrik gömüt odalarının ölçüleri ve işçilikleri aynıdır. Odalar 3.10 m. uzunluğunda, 1.15 m. genişliğinde ve 1.75 m. yüksekliğindedir (Lev. III). 0.62x0.75 m. ölçülerindeki açıklıktan 0.30 m. içeride, sürgülü kapının hareketini sağlayan, 0.11 m. genişliğinde, 0.04 m. derinliğinde ve 1.15 m. uzunluğunda yuva açılıdır. 0.21 m. genişliğindeki eşikten sonra, 0.90 m. yükseklikten gömüt odası zeminine inilir. podyum seviyesindeki gömüt odaları zemini, küçük taşlardan oluşturulmuştur (Lev. XVIIIa). Doğu yan duvarı, dış cephede olduğu gibi üç, kuzey ve batı duvarları ise dört sıra bloktan yapılmıştır. Gömüt odalarının arasındaki duvar 0.75 m. kalınlığındadır. Gömüt odaları batı ve arka duvarları arasında harç kullanılmış olmasına karşın, üst örtü ve diğer duvarlarda kullanılmamıştır. İç duvarlarda kaba bir işçilik görülmektedir. Odalarda, ölü gömme biçimlerini gösteren herhangi bir iz rastlanılmamıştır.

b- Lahit: Küçük tanecikli beyaz mermerden yapılmış lahit kapağı ve tekneye ait parçalar, gömütün batı ve doğu yanında dağınık durumda ele geçmiştir. M63.4 numaralı klineli lahit kapağı kırılmış olmasına rağmen, tamamlanabilecek durumdadır (Lev. XVIIIb). Farklı profillere sahip M63.3, M63.14 ve M63.19 numaralı parçaların, üç farklı tekneye ait oldukları anlaşılmaktadır (Lev. XIX-XX). 2.25 m. uzunluğunda, 1.20 m. genişliğindeki kapak, yatak ve yastık kısmından oluşmaktadır. Yatak 0.50 m., yastık kısmı ise 0.65 m. yüksekliğindedir. Dış bükey olarak yapılmış lahit kapağı uzun kenarları, dikey üçlü şeritlerle bölümlere ayrılmıştır. Oluşan metop içlerinde bezek yoktur. Kısa kenarların sağında bir, öteki yüzlerinde üç adet çerçeve içerisine alınmış rozet motiflerinden oluşan bezekler vardır. Üçlü

bezemelerin aralarında ise mızrak uçlarına benzer motifler bulunmaktadır. Kapağın kısa iki yüzeyinin ortasının alt kesiminde 0.03 m. genişliğinde, 0.08 m. uzunluğunda aşağıya inen kenet yuvası, lahit teknesi ile bağlantıyı sağlama amaçlı yapılmıştır.

c- Malzeme ve Teknik: Gömüt, kentin Doğucasarı eteğindeki taş ocaklarından sağlanan, oldukça nitelikli kireç taşından yapılmıştır. Özde kil sarısı renkte olan malzeme, yapının doğal etkilere açık olan yüzeylerinde koyu siyahımsı gri mermer izlenimi vermektedir. Yapı duvarlarının dış yüzeyleri ince işçilikli olmasına karşın, blokların birleşen bütün yüzeylerinde anathrosis görülmektedir. Örtü blokları merkezlerindeki 0.12x0.10 m. ölçülerinde, 0.12 m. derinliğindeki yuvalar, teknik amaca; kaldırma ve yerleştirmeye yöneliktir³. Taş bloklar üzerinde, 0.02x0.08 m. ölçülerinde yüzeysel işlenmiş kanırtma delikleri bulunmaktadır (Lev. XVI-XXI).

II.2 GELEMİŞ SUNAKGÖMÜT (M34) (Lev.IV-VIII, XXII-XXVIII)

Konum: Gelemiş Köyü içerisinde, asfalt yolun bitişiğinde yer alır (Lev.XXIIa). Doğal şartların etkisiyle yapının dış yüzeylerinde bozulmalar görülmektedir. Basamağı oluşturan bloklardan bazıları ile üst örtü bloklarından birkaçı yıkılmış durumdadır. Gömüt odalarının kapı kanatları yarıya kadar kırılmış, derzler dış etkiler nedeniyle zamanla açılmıştır.

a- Tasar: "U" tasarlıdır. Batıya bakar. Gömüt odaları arka kesimde yer alır. Yapının bugünkü yüksekliği 3.10 m., eni 4.90 m., boyu 7.90 m'dir. Öne doğru

uzanan kollar 2.00 m. uzunluğunda, 1.85 m. genişliğinde olup 3.30x2.00 m. boyutlarında sunak alanını sınırlar (Lev.IV).

Temel: Batı tarafında görülen yapı temeli, dolgu tabana oturtulmuş; ortalama 0.20 m. yüksekliğindeki taşların aralarında, bağlayıcı olarak harç kullanılmıştır (Lev. XXIIIb).

Podyum: Temele oturtulmuş dikdörtgen formlu podyum, 8.20x6.00 m. ölçülerindedir. Farklı boyutlarda blok taşlardan oluşturulan podyumun yüksekliği 0.50 m.'dir. Görünen blok yüzlerinin kenarları 0.10 m. genişliğinde fuga olarak açılmış, ortası ise kabaca işlenmiştir. Podyum üzerindeki basamak sırası, yanlarda 0.15 m., arkada 0.08 m. ve önde 0.40 m. lik kenar boşluklarından sonra yerleştirilmiştir. Düzgün işçilikli taşlardan oluşturulmuş farklı genişlikteki basamak 0.30 m. yüksekliğindedir (Lev. XXIVa).

Duvarlar: Dört blok sırasının toplam yüksekliği 2.30 m.dir. Yapı düzgün işlenmiş kesme taş bloklardan örülmüştür. İlk sıra, önde ve içte seki ile çevrilidir (Lev. XXIVb). Bu sıra yanlarda 0.12 m., arkada 0.06 m., önde ise 0.40 m. içeriden başlar. Yüksekliği 0.50 m. olan ve dışa 0.45 m. taşıntılı yapılan seki, 0.12 m. lik silmeden sonra aşağıya doğru eğim yaparak sonlanır. Sekinin cephe bitimlerinde bulunan dört aslan ayağının içteki ikisi kırılmıştır. Yükseklikleri 0.32 m. olan ayaklar dışa çıkıntılı iki bölümden oluşur. Altta yarım koni, üstte ise yarım küre biçiminde işlenmiş ayaklar, kabartmalı yapılmıştır (Lev. XXVa). Sekiyi içeren birinci blok sırası üzerindeki ikinci blok sırası, yanlarda 0.12 m., arkada 0.06 m. içeriden başlanarak yerleştirilmiştir. Alttaki 0.12 m. lik silme ve 0.12 m. lik pahdan oluşan topuk

profili ile birlikte toplam yüksekliği 0.50 m. dir. Bunun üzerinde, gömüt odaları girişlerinin bulunduğu, 0.80 m. yüksekliğindeki üçüncü sıra yeralır. Taç profili içeren blok sırası, aynı zamanda girişlerin lentosu ve gömüt odaları üst örtüsünü oluşturmakta ve yapıyı dıştan çevrelemektedir. Bu sıranın üst yüzeylerinde, kenarlardaki 0.25 m. lik kalın bir şerit gibi yapılmış olan taş işçiliği, yapıyı kesintisiz çevreler (Lev. XXVb). Hafif yükseltilmiş bu çerçeve içerisinde, farklı boyutlarda ince bordürlerle çevrelenen dörgen çöküntüler vardır. Duvarlarda harç ve kent izine rastlanılmamış, ancak geniş aralıklarda opus caementicum dolgu olarak kullanılmıştır.

Gömüt Odaları: Simetrik gömüt odalarının kuzey ve güney yan yüzlerinde bulunan girileri, 0.70x0.80 m. ölçülerindedir (Lev. VII). Girişten 0.30 m. içeride sürgülü kapıların hareketini sağlayan 0.11 m. genişliğinde, 0.04 m. derinliğinde ve 1.15 m. uzunluğunda yuvalar yeralır. Üstte bulunan sürgü yuvası alttakinden 0.03 m. daha derin yapılmıştır. 0.20 m. kapı bloğunun yarısı ele geçmemiştir. Kapıdan sonra 0.30 m. genişliğindeki eşikten, 0.90m aşağıya gömüt odaları zeminine inilmektedir. 2.50 m. uzunluğunda, 1.15 m. genişliğinde ve 2.80 m. yüksekliğindeki simetrik gömüt odaları, podyum üzerine oturur. Gömüt odaları iç yüzü kabaca düzeltilmiştir. İki odayı ayıran duvar, 0.65 m. kalınlığındadır. Odaların batı ve arka duvarlarında harç kullanılmış olmasına karşın, üst örtü blokları ve dış duvarlarda kullanılmamıştır. Odalarda ölü gömme biçimine ilişkin herhangi bir iz yoktur.

b- Lahit: Üçgen alınlıklı nitelikli mermer lahit kapağı, sağlam olarak gömütün güney yanında ters durmaktadır (Lev. XXVII). Kapağın ait olduğu tekne bulunamamıştır. Küçük tanecikli kristaller içeren beyaz mermerden yapılmış

kapağın alınlık köşerlerinde içe dönük basık akroterler bulunmaktadır. Akroterlerin birinin üzerinde 0.02x0.02 m. ölçülerinde ve 0.03 m. derinliğinde küçük bir zivana yuvası vardır. Üçgen alınlığın ortasına 0.08m. çapında yuvarlak rozet işlenmiştir. Alınlık, içiçe 0.04 m. lik üç çerçeveden oluşturulmuş.

c- Malzeme ve Teknik: Yapıda kullanılan nitelikli kireç taşı, özde kil sarısı rengindeyken, doğal şartlar nedeniyle yüzeyler siyaha yakın gri mermer izlenimi vermektedir. Dış duvarlarda görülen ince taş işçiliğine karşın, blokların birleşen bütün yüzeylerinde anathyrosis görülmektedir (Lev. XXVIIIb). Gömütün arka duvarında, örtü bloklarının kısa yan yüzlerinde 0.10x0.12 m. ölçülerinde taşıma çıkıntıları yer alır⁴. Bunlara sarılan halatlar yardımıyla kaldırma ve taşıma işlemi yapılmış olmalıdır (Lev. XXVIIIa). Blokların üst yüzeyinde, 0.04x0.10 m. ölçülerinde kanırtma delikleri yer almaktadır.

II.3. AKDAM SUNAKGÖMÜT (M71) (Lev. IX, XXIX-XXXII)

Konum: Antik limanın kuzeydoğusunda, Akdam tapınakgömütünün yaklaşık 200 m. güneyinde yer alır. Gömüte ait blokların geç bizansçağı set duvarında kullanılmasıyla yapı özgün formunu kaybetmiştir (Lev. XXXIIa). Gömüt odaları girişlerine kadar olan bölümü kaplayan bataklık suyu, taş blok yüzeylerinin yıpranmasına neden olmuştur. Yapı, arkada gömüt odaları girişleri seviyelerine kadar, çıkıntı yapan yan duvarlar ise üçüncü sıraya kadar korunabilmiştir (Lev. XXIX).

a- Tasar: "U" tasarlıdır. batıya bakar. Gömüt odaları arka kesimde yer alır. Yapı, tamamen su altında kaldığından yükseklik hakkında kesin bilgi edinilememesine karşın yaklaşık 2.80 m. yüksekliğinde, 5.10 m. eninde ve 7.25 m. boyundadır. Öne doğru uzanan kollar, 2.10 m. uzunluğunda, 1.85 m. kalınlığındadır. Bu duvarın çevrelediği iç alan 2.10x2.65 m. ölçülerindedir (Lev. IX).

Su seviyesinin yüksekliği temel, podyum ve gömüt odalarının niteliği hakkında bilgi edinmemize engel oluşturmuştur.

Duvarlar: Gömüt, ince yüzey işçiliği gösteren kesme taş bloklardan yapılmıştır. Duvarlara ait olan ilk blok sırası sekiyi de içerir. Ancak sekinin ölçüleri hakkında elimizde yeterince bilgi bulunmamaktadır. Bu sıra 0.50 m. yüksekliğinde ve farklı uzunluktaki bloklardan oluşturulmuştur. Yüksekliği 0.55 m. olan ikinci blok sırası, altta 0.10 m. yüksekliğinde bir silme ve 0.20 m. yüksekliğinde pahdan oluşan bir topuk profilini içerir. Bu profilli kısım yapıyı dıştan çevreler. 0.75 m. yüksekliğindeki üçüncü blok sırasında, kuzey ve güney yanlarında gömüt odalarının girişleri bulunmaktadır. Üçüncü ve dördüncü blok sırası cephede korunabilmiş olmasına karşın, gömüt odaları giriş seviyesinden itibaren yıkılmış durumdadır. Dördüncü sıra, aynı zamanda diğer iki örnekte olduğu gibi, gömüt odaları girişlerinin lentolarını ve üst örtüyü oluşturur. Bu blok dizisinin üst yarısı profilli bir bölüm içermekte olup, en üstte 0.10 m. yüksekliğinde bir silme, bunun altında ise toplam 0.10 m. yüksekliğinde iç bükey-dış bükey silme taşımaktadır. Taç profilli dördüncü sıranın yüksekliği 0.50 m. dir. Gömütün güney-batı köşesinde yer alan M71.1

numaralı mimari parça yapının güney gömüt odasının lentosudur. Yapının cephesinde, taç profilli bölümün altında, oldukça tahrip olmuş iki satırlık grekçe yazıt. bulunmaktadır (Lev. XXXb). Korunabilmiş en üst blok sırası üzerinde, lahit podyumunun oturduğu 0.25 m. lik silme izlenir. Duvarların içinde dolgu olarak kullanılan opus ceamenticum dışında, kenet ya da harç gibi başka bir bağlayıcı malzemeye rastlanılmamıştır.

Gömüt Odaları: Simetrik iki gömüt odasının 0.70x075 m. boyutlarındaki girişleri, kuzey ve güney yanlarda yer alır. Girişler M71.1 numaralı parçada görüldüğü gibi kapı lentosunu ve çerçevesinide içermektedir (Lev. XXXa). Girişten 0.28 m. içeride, sürgülü kapıların hareketini sağlayan 0.13 m. genişliğinde, 0.03 m. derinliğinde ve 1.25 m. uzunluğunda yuva yer alır. Gömüt odası girişini sağlayan açıklığı, gömü sonrası bir monolit blok tarafından kapatılmıştır. Bu blok bugünkü su seviyesi altında kalan, bizansçağı bir set duvarında yeniden kullanılması nedeniyle ayrıntılı incelenememiştir. Yapı malzemesi ile yapılmış bu blok yaklaşık 0.85x0.80 m. ölçülerindedir. Gerek ele geçen girişin eşiği ve üst lentosu, gerekse kapı bloğu üzerindeki izler, girişin sürgülü bir sistemle kapandığını işaret etmektedir (Lev.XXXIa). Bloğun yerine yerleştirilmesi veya yeniden çıkarılması amacı ile alt kısmına kanırtma delikleri oyulmuştur. Diğer iki gömütte ele geçen yalın kapı bloklarının aksine, bu blok dışa bakan yüzünde iki kapı kanadı taklit eden dört panel içermektedir (Lev. XXXI b). Ele geçen diğer kapı örneklerine⁵ ve Vitruv'un⁶ aktarımlarına uygun olarak alt paneller daha yüksek işlenmişlerdir. Blok ortasında, iki kapı kanadının birleştiği yer, dikine bir silme ile belirtilmiştir. Sürgü yuvalarından sonra 0.40 m. genişliğinde ki gömüt odasının iç düzenlenişi hakkında bilgi edinilememiştir.

b- Lahit: Güney gömüt odası üzerinde üçgen alınlıklı, sağlam lahit kapağı ters bir şekilde durmaktadır (Lev. IXa, XXXIIb). Lahit teknesine ait herhangi bir parça ele geçmemiştir. Kaliteli beyaz mermerden yapılmış kapak, 2.25x1.10 m. ölçülerinde ve 0.75 m.yüksekliğindedir. Üçgen alınlık, 0.03 m.lik üç çerçeveden oluşur ve ortasında 0.05 m. çapında kabartmalı bir rozet yer alır. Lahit kapağının köşelerinde dörtte bir küre biçimli, basık akroterler bulunmaktadır.

c- Malzeme ve Teknik: Özünde kil sarısı renge sahip nitelikli kireç taşından yapılan gömütün, görünen dış yüzeyleri bataklık suyunun etkisiyle, beyazımsı bir renk almıştır. Duvarları oluşturan blokların yan yüzlerinde anathyrosis görülür.

III. YENİDEN KURMA

Tanımlama bölümünde özlüce anlatılan Patara "sunakgömütleri", plan ve teknik özellikler bakımından yakın benzerlikler gösterdikleri gibi seki ve lahitlerin yerleştirilişi gibi ayrıntılarda da birlik içindedirler (Lev.I). Gelemiş ve Ambaryanı sunakgömütlerinde temel, kabaca şekillendirilmiş taşların aralarında harç kullanılarak oluşturulmuş. Gelemiş gömütünün dikdörtgen podyumu üzerine bir sıra basamak gelirken, Ambaryanı'nda bu görülmez. Bataklık suları altında bulunduğundan, Akdam'da temel ve podyuma ilişkin, yeterli bilgi edinilememiştir. Tüm örneklerde gömüt odalarını da içeren dik açılı asal "U" plan, podyum üzerinde yükselir. Gömütlerin önyüzlerinde 0.50 m. yüksekliğinde bir seki dolaşır. Sekideki birlik, tasarda kalmayarak profil ve işçilikte de sürer. Öne doğru 0.45 m. lik oturma genişliğinde çıkan seki, bir silme yaparak aşağıya doğru içbükey sonlanır. Sekinin, gömüt önyüzündeki 4 köşesinde birer aslan ayağı bezeksel amaçla yerleştirilmiştir.

Gömütlerin kuzey ve güney yanlarında açılan girişlerde sürgülü kapılar kullanılmıştır (Lev.XVIIb, XXXIa-b). Kapı taşları, alta ve üstte yer alan yuvalarında hareket etmektedirler: önce daha derin olan üst yuvaya, daha sonra da alta yerleştirilen kapılar, sola ve sağa çekilerek açılmaktadır. Roma gömütlerinde genelde çift kanatlı kapı kullanılırken, aynı döneme ait bu gömütlerde sürgülü kapıların kullanımı, eski yerel bir geleneği yansıtır⁷. Bu uygulama, oda girişlerinin küçüklüğünden de kaynaklanabilir. Akdam'da girişler tahrip olmuştur. Su seviyesi altında bulunan kapı kanadı ahşap işçiliğiyle bu gömüte özgüdür (Lev.XXXIb). Diğer gömütlerde ise yalın kanatlar kullanılmıştır. Kapı üzerindeki paneller kendi içlerinde çerçeveyi anımsatan bir derinliğe sahiptirler, bu olgu romaçağı kapı kanatlarında sıkça

karşımıza çıkmaktadır⁸. Kapı bloğu bu özellikleri ile tümülüs kenarlarında, sembolik girişi belirleyen, Anadolu'da, özellikle Frigya'da yaygın kapıtaşları ile büyük benzerlik içindedir. Diğer gömütlerde ise yalın girişler yer alır.

İncelediğimiz üç gömütün, kalan son blok sırasının üst yüzeylerinde izlenen taşı izlerinden (Lev.XVI) ve kanırtma yuvalarından (Lev.XXIb), yapıların orjinal yüksekliklerinde olmadığı bunun üzerinde en az bir sıra daha olması gerektiği anlaşılmaktadır. Yoğun geç dönem kullanımı nedeniyle, gömüt yapı taşlarının çoğu alınmış olmasına karşın, Gelemiş gömütü çevresinde, M34.1-30 numaralı, 0.40 m. yüksekliğinde ki, değişken boyutlarda bloklar tespit edilmiştir (Lev.IV). Bu blokların yapının üst sırasına ait oldukları, boyutlarından anlaşılmaktadır. En üste gelen bu blok sırası, 0.25 m. içeriden başlamaktadır. Kanırtma yuvaları yardımıyla, bloklar izlerle belirlenen yerlerine yerleştirilmiştir. Bu blokların üst yüzeyleri kaba, bazılarının yan yüzleri ince işlenmiştir. İnce işlenmiş bloklar, görünen yan kenarlarda kullanılmış olmalıdır.

Akdam ve Gelemiş gömütlerinde lahit kapağı, Ambaryanı'nda M63.3, M63.14 ve M63.19 (Lev.XIV) numaralı teknelere ait parçalar ve klineli lahit kapağı buluntuları (Lev.XVIIIb), üç gömütte lahitlerin yereldiğini açıkça göstermektedir. Likya bölgesinde mermer ocaklarının olmaması ve bu malzemedен yapılmış eserlerin azlığı, Attika tipi lahitlerin dışarıdan getirildiğini göstermektedir.

Lahit ya da lahitlerin gömüt odalarına konulabilmesine, bu odaların mimari düzenleri ve ölçüleri uygun değildir. Gelemiş gömütünün sağlam olan

girişinin, lahit kapağından daha küçük boyutlu oluşu da bunu doğrulamaktadır. Gömütlerin önlerinde lahitli düzenlenişe işaret eden herhangi bir ize rastlanılmadığı için, ön alanın kullanımı da sözkonusu değildir. "U" planlı iç mekanın, ölü kültüyle ilişkin sekili düzenlenmesi ve lahite ait izlerin olmayışı da, bu alanın lahitler için uygun olmadığını göstermektedir. F.İşık, Ambaryanı gömütü yanında bulunan iki lahit kapağının, gömüt odası damında olması gereken teknelere ait olduğu ve üstteki zivana deliklerinin de bunun kanıtı olduğunu belirtmektedir⁹. Ancak gömüt odası üzerindeki yuvalar, zivana deliği değil, kaldırma ve taşıma işlevlidir¹⁰ (Lev.XXIb, XVI). Lahit kapağında, tekne ile bağlantı birbiri içine giren silmelerle sağlanır, bunun dışında lahit kapağı veya kline dikine kenet içerebilir¹¹. Bu kenetlerle tekne ve kapak bağlanmaktadır.

Daha önce belirttiğimiz gibi üstte bir sıra daha blok geldiğinden, bu sıra üzerine salt lahit kapağını yerleştirmek olası değildir. Zaten üç farklı tekneye ait parçalar (Lev.XIX, XX) tespit edilmiştir. Teknesiz, salt kapaklı düzenleniş, saydığımız nedenlerden dolayı olanaksızdır. Akdam gömütünde yeralan yazıtta, gömüt sahibinin "iki lahit istiyor" olması da bu düzenlenişin en iyi kanıtını oluşturmaktadır¹². Üste ait olduğunu saptadığımız blok sırası, aynı zamanda lahitlerin podyumunu oluşturmaktadır. Bu podyum salt Gelemiş'de değil Akdam ve Ambaryanı'nda da olmalıdır. Hierapolis'deki odagömütlerin üzerlerinde podyumlu lahitlerin bulunması, Patara gömütlerinin de podyumlu olduğu yolunda örnekleyicidir¹³.

Gömütlerin üst ölçüleri, lahit düzenlenişleri için uygundur. Ancak nasıl yerleştirildikleri konusunda, kesin verilerin yokluğu nedeniyle, yalnızca

örnekler ışığında değişik öneriler getirilebilmektedir. İdebessos (Lev.XIII) ve Apollonia'daki (Lev.XII) "U" planlı gömütler üzerindeki lahitlerin farklı konumları, Patara gömütlerinin lahit düzenlenişleri hakkında yol göstericidir. Arka kesimde üzerinde tek ya da çift lahit olabileceği gibi, arkada tek, ön çıkıntılarda birer lahit yerleştirilmiş olabilmektedir.

Akdam gömütü üzerinde yer alması gereken iki lahit, örnekler dikkate alındığında, arkada ikili ya da çıkıntı yapan duvarlar üzerinde birer lahit yerleştirilmek suretiyle düzenlenmiş olmalıdır (Lev.XI). Ambaryanı'nda ele geçen M63.3¹⁴, M63.14 ve M63.19 numaralı lahit teknesine ait üç farklı parçanın olması, arkada ve çıkıntı duvarlarında birerden üç lahitin yer aldığı göstermektedir. Klineli lahit arka yükselti üzerinde diğer lahitler de çıkıntı yapan duvarların üzerinde olmalıdır.

Tekneye ait hiç bir parçanın bulunamamasına karşın, en görkemli örneğin bu olması ve ötekilerle her konuda benzerliği, lahit sayısında da aynı olabileceklerini gösterir.

Hierapolis'de, düz tavanlı mezar odaları üzerinde yer alan podyum üzerinde lahitli düzenlenmiş örnekler, yeniden kurma denememizi doğrulamaktadır¹⁵.

Sonuç olarak üç gömütün de üstte lahitli düzenlenişte olduğu, örnekler ve malzemedan yola çıkılarak doğrulanmıştır. Waelkens, plan olarak farklı da olsa Hierapolis oda-gömütleri üzerinde lahitlerin yer almasını, "Likya özelliği" olarak ifade etmekte ve "ilk örneklerin yine Likya'da ortaya çıktığını"

söylemektedir¹⁶. Likya gömütlerinin tıpkı sunaklar gibi topraktan yükseltmeleri klasik çağdan itibaren yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁷. Bundan dolayıdır ki gömüt odaları üzerinde lahitlerin yerılması doğaldır ve eski geleneğin devamı niteliğindedir. Burada değişken ve tam kesin olmayan lahitlerin sayısı ve yerleştirilişidir.

Ölü gömme: Oldukça kaba işçilikli gömüt odalarında, gömme biçimini açıklayıcı herhangi bir veriye rastlanılmamıştır. Bu cesedin doğrudan zemine yatırılması ya da günümüze kadar korunması mümkün olmayan ahşap klineelerin kullanımı ile açıklanabilir. Zeminin, girişten 1 m. aşağıda tutulması ve oda yüksekliğinin 1.80 m. olması, ahşap kline kullanımının olabileceğini düşündürmektedir. Bu odalar, gömütü yaptıran kişiden çok, ikincil önemdeki akraba yada hizmetlilere ayrılmış olmalıdır. Nedenini ise, mermerden yapılmış lahitlerin varlığıyla açıklamak mümkündür. Blakolmer, taşlaşdırılmış mezarların, sosyal ve politik bakımdan etkin ailelerin kullanımı için olduğunu, köle ve hizmetlilerin de bazen bu mezarlara gömüldüğünü söylemektedir¹⁸. Patara'da bulunan başka bir gömüt yazıtı, hizmetliler ve ikinci derecede akrabaların kullanımına yönelik bölümlerin varlığını doğrulamaktadır¹⁹. Likçe mezar yazıtları da bu tür kullanımın bölgesel bir gelenek olduğunu göstermektedir²⁰.

V. TİPOLOJİ

Patara dışında Sura (Lev.XIIb, XXXIIIb), İdebessos (Lev.XIII, XXXVb,XXXVI) ve Apollonia'da (XIIa,XXXIV, XXXVa) karşılaştığımız bu tip gömütler, diğer gömüt tiplerinden hem işlev hem de tasar olarak ayrılırlar. Formu ile yeni bir sınıflandırmanın yapılmasını zorunlu kılan Patara gömütleri, benzerlerinin azlığı ve bu örneklerin incelenmemiş olması nedeniyle bir çok sorun içermektedir.

Patara'da, Tak karşısında nekropol alanında bulunan, üstünde lahitin yer aldığı yükselti içinde gömüt odasıyla düzenlenmiş, bugünkü haliyle "L" biçimi veren, aslında "U"ya tamamlanabilecek sunakgömütde de²¹, tüm "L" yi bir seki dolaşır (Lev.X,XXXIII). Sekili bölüm gömütün ön alanını oluşturur. Çıkıntı yapan duvar köşesi plasterli, seki bitimleri de stilize aslan ayağı olarak işlenmiştir. Kuzey-batı seki köşesindeki duvar işçiliğinden, bu bölüme ekli bir döşemin varlığını saptamak mümkündür. Yapı, daha sonraki bir dönemde yeniden düzenlenmiş ve "U" biçime tamamlayan köşedeki seki kaldırılmıştır. Gömüt arka duvarında kullanılan blokların üzerindeki izlerde, kaldırılan sekinin traşlanarak burada kullanıldığına işaret etmektedir. Ancak yapının sonraki dönemlerde değişim görmesi bu konuda kesin sonuca varamamamıza yolaçar. Bu gömüt, ön alanıyla ölü sunusuna ilişkin düzenlenmiş bir "sunakgömüttür". Bunu özde, Patara'daki anıtsal benzer örneklerinden ayırmak mümkün değildir.

Sura'da, akropolün doğusundaki düzlükte yer alan üç basamaklı podyum üzerine oturan "U" planlı gömütün üstündeki tek lahite ilişkin tüm izler açıkça görülmektedir (Lev.XIIa). Lahit ölçüleri nedeniyle arka kesimde yerleşik

olmalıdır. "U" planlı yükselti içinde gömüt odası bulunmamaktadır. İç alanı sekiyle çevrili ve köşelerde stilize aslan ayaklarıyla bezeli Sura sunakgömütü, tüm ayrıntılarıyla kümedeki yerini almaktadır.

İdebessos'ta üçü iyi korunmuş, ikisi oldukça tahrip olmuş, "U" planlı beş gömüt, nekropol alanı içinde yer alır. Aynı boyutlarda yapılmış bu gömütler, salt lahit düzenlenişinde birbirlerinden ayrılırlar. Üç lahitli örneğin yanısıra (Lev.XXXVb), ikili (Lev.XIIIb, XXXVIa) ve tekli (Lev.XXXVa) örnekler de vardır: İkili olanda lahitler arka tarafa yerleştirilmişlerdir. Ayrı yönlere bakan bu gömütlerde ayrıca gömüt odasının bulunmaması, İdebessos örneklerinin farklı yanıdır. Bu gömütlerde de yine iç alan sekiyle çevrelenmiş ve köşelere stilize aslan ayaklar yerleştirilmiştir.

Apollonia'da biri, üç (Lev. XIIa, XXXIVa,b), diğeri tek lahitli (Lev.XXXV) "U" planlı iki gömüt bulunmaktadır. İçte oluşturulmuş alan sekiyle çevrelendirilmiş olup, köşelerde de olasılıkla stilize aslan ayaklar vardır. Bu gömütler diğelerinden farklı olarak gömüt odaları içermektedirler. İlkinde podyumun altında ve cephe ekseninde, arkada küçük girişi bulunurken, ikincisinde lahit podyumu altında ve ona paralel biçimde yerleştirilmiştir. İkincil planda olmalarına koşut gömüt odaları, düzensiz ve kaba işçilik göstermektedirler.

Form olarak ise ilk defa romaçağında karşımıza çıkan bu gömütlerin, Likya'da yaygın olarak kullanıldığı görülmüştür. Daha kapsamlı araştırma ve kazılarla, bu gömüt türünün sayılarının çoğalacağı umudunu taşımaktayız. Likya dışında Ainos örneği de form olarak aynı özellikleri taşımakta ve

sunakgömüt örnekleriyle birliktelik içerisinde²² . tespit edilememiştir. Ancak bu plan özelliklerini içermese de benzer örneklerin olmasına karşın işlevsel farklılıklar hemen dikkatimizi çekmektedir. Teimuissa'da biri tüm olarak kayadan oyulma, iki yarım daire biçimli gömüt form olarak farklılıklar taşımaya rağmen, işlevde aynıdır. Oluşturulan alan sekiyle çevrili ve ölü kültüne yöneliktir (Lev.XXXVIIa).

"U" planlı gömütlerin Sura örneğini (Lev.XXXIIIb) Von Luschan herhangi bir tipolojik açıklama yapmadan "exedragömüt" olarak adlandırır²³. Borchhardt da bu gömüt için mimari formundan yola çıkarak aynı kavramı kullanır²⁴. İdebessos örneklerini, Bean "exedragömüt"²⁵, Bayburtluoğlu da "U planlı aile mezarları" olarak nitelendirmektedir²⁶. Sura da olduğu gibi İdebessos örnekleri de salt formları ile adlandırılmıştır. Likya bölgesinde bulabildiğimiz toplam 11 örnek, "U biçimli sunakgömütlerde" şaşmaz bir tasarım birliği olduğunu, özellikle Patara gömütlerinin ölçülere dek varan benzerliklerinde görülmektedir. Bu standart plan salt gömüt odası olup olmadığı, lahit sayısı ya da oturma sekisinin tüm önyüzde mi yoksa sadece içkısımda mı olduğu gibi genel tasarım ve özü etkilemeyen ayrıntılarda değişkenlik göstermektedir. Bu Örnekler hakkında kapsamlı inceleme yapılmamıştır. Aynı plan özelliklerine sahip Apolonia'daki iki örnek üzerinde de bir çalışma bulunmamaktadır. Patara basamaklı sunakgömütler üzerine ilk araştırmayı Işık yapmış olup, doğru bir yaklaşımla bu gömütleri form ve işlevsel açıdan inceleyerek, tanrısal sunaklar ile bağdaştırmıştır²⁷. Ancak "sunakgömüt" kavramının, Pompei'de birçok örnekle bildiğimiz "sunak" formlu anıtsal gömütlerle karşılaştırılmaması gerekmektedir. Patara örnekleri "U" biçimleriyle bu ana küme içinde ayrı bir yer alır. Zaten işlevde de Pompei

örneklerinin salt simgesel olarak sunak biçimi aldıkları, Patara'dakiler gibi direkt sunu yapılmadığı anlaşılmaktadır²⁸.

Özölçe tanımlamalarını yaptığımız bu örneklerin farklı düzenlenişte de olsa plan ve işlevde Patara gömütlerinden ayrılmaktadırlar. İncelediğimiz örneklerin gömüt odalı ya da odasız olması belirleyici bir özellik değildir. Belirleyici özellik "U" tasarımlı gömüt duvarlarının tümünde bir sunu alanını çevrelemiş olmasıdır. Bu örneklerin Likya'ya özgü olması ve aynı dönemlerde yapılmışlıkları da dikkate alındığında birbirlerinden soyutlamak olanaksızlaşır. Likya bölgesi dışında benzer örneklerin olmaması, yerli bir gömüt mimarisiyle karşı karşıya olduğumuzu gösterir. Gömüt mimarisinin değişim gösterdiği bu dönemde heroslaşmanın da yaygınlığı dikkate alındığı zaman, bu formun sivil bir yapıdan değil de dinsel bir yapıdan kaynaklanmış olması akla daha yakın görünmektedir. Oluşturulan iç alan salt ölü kültüne yönelik olup, seramoniler ve sunular bu alanda gerçekleştiriliyor olmalıydı. Yönelme exedralarda olduğu gibi dışarıya değil tam aksi, basamaklarla içeriye doğrudur. "Exedra" biçimsel anlamda kullanılabilir olmasına karşın, işlevsel açıdan gömütü adlandırmada yetersiz kalır. Çünkü, gömüt hem Likya'ya özgü topraktan yükseltilmişlikle hemde kaya mezarlarına özgü sürgülü girişleriyle yerel özelliklerini kaybetmemiştir. Aksine yerel özellikleriyle birarada anıtsal ve o derece özgün bir gömüt mimarisi ortaya çıkmıştır. Bunun en önemli kanıtı, Likya bölgesi dışında bu özellik ve işlenişte başka bir gömütün olmayışıyla zaten açıklamaktadır. O halde, Likyalı'nın yaptığı, Bergama'da en iyi örneği bilinen Zeus sunağı gibi, sunakların "U" formunu alıp, daha önce kendinde de varolan altta gömüt odası ve üstünde lahitten oluşan gömüt tipiyle birleştirip "U" biçimli sunak gömüt mimari

geleneğini yaratmaktadır. Resimde eksik olan sunağın kendisidir. Hiçbir gömütte buna ilişkin bir veriye rastlanmamakla birlikte bir sunak olması zorunluluğu da açıktır. Anlaşılan, bu alanlardaki ölü törenlerinde başka yapılardan varlığını bildiğimiz taşınabilir sunaklar kullanılmaktaydı²⁹.

Sura, Apollonia ve İdebessos örneklerinden de anlaşıldığı gibi "U" plan bir zorunluluktan değil, sunak biçimi vermek çabasından doğmuştur. Oturma sekisiyle çevrelenmiş iç ve ön kısım ölü kültüyle ilişkin seramonilerin yapıldığı sunu alanıdır. Plan bakımından aynı özelliklere sahip olan Patara, Sura, İdebessos ve Apollonia gömütlerinde bulunan oturma sekilerine bağlı ayak motifleri, salt bu tür gömütlere özgü değil, çağlar boyu mimari yapıların çok sevilen bir örgesidir. Oturma sekisi olan bu tür, yapıdan bağımsız mobilya ayağını temsil eder. Bu örge salt dekoratif amaçlı değil bazen dinsel içeriklidir de. Koruyucu kült anlamında yaygınlaşan ve özellikle Anatanrıça'nın sembolü olarak kullanılan aslan, birçok kültürün ortak geleneğinin bir unsuru olmuştur.

Boğazköy³⁰, Mycenae³¹ ve Tell Halaf³² kapılarında yer alan aslanlar tamamen kent koruyuculuğuyla ilgilidir. Bu örneklerde ki aslanlar yalnızca koruyucu özellikleri ile betimlenmiştir. Frig gömüt mimarisinde sevilerek kullanılan aslan, ölüyü kötülüklerden korumak ve mezar soyguncularını caydırmak amaçlı olarak vahşi görünümde işlenmiştir. Yine koruyucu Belevi anıtında³³ ki stilize aslan ayakları da aynı nedenlerle yapılmıştır. Hitit Aslanlı kapı, Frig Aslantaş³⁴, Aslankaya³⁵, Likya Aslanlıgömüt³⁶, Belevi Anıtı gibi örneklerini çoğaltabileceğimiz aslan motifinin yer aldığı yapılarda ortak olan aslanın koruyucu ve caydırıcı özelliğidir³⁷. Ne tür bir yapıda olduğundan çok,

oradaki işlevi önemlidir. Sunakgömütlerde salt oturma biriminin ayağı olarak bezeksel amaçla düzenlenmiş ayakların, aslan ayağı olarak seçilişi bundandır. Bu motif romaçağı sonlarına kadar da gömüt mimarisinin vazgeçilmez örgesi olmuştur.

VI. KÖKEN

Tapınımına ilişkin dinsel yapıların ilk oluşumları sunak biçimindedir. Erken yerleşmelerde tanrı evi olmadan önce sunaklar vardı. Yavis, "sunak ve kül sunaklarının aynı dönemde ortaya çıktığını", bu nedenle de aynı kökten gelmeleri gerektiğini ve Dorlar'ın bu tipi Hellenistan'a kendileriyle birlikte getirdiklerini söyler³⁸. Ancak Şahin, ilk taş sunakların Hellenistan'da değil İonia'da ortaya çıktığını ve bu tipin ilk örneğini de Samos Hera I sunağının olduğunu belirtmektedir³⁹. İ.Ö. 7 ve 6. yy. dan itibaren anıtsal ölçülerde basamaklı sunaklar yapılmaya başlanılmış ve çok tanrılılığın yasaklandığı geç 4. yy'a dek yaygın olarak kullanılmıştır.

Samos Hera, Magnesia Artemis, Priene Athena, Efes Artemis, Delphi Apollon, Olympia Zeus gibi önemli tapınakların yerlerinde başlangıçta sunaklı kutsal alanların olduğu bilinmektedir. Tapınakların yapılmaya başlanılmasından sonra da doğallıkla yapımına devam edilen sunaklar, ilk tapınım alanı olarak kutsal alanların her zaman odak noktasını oluşturmuşlardır.

Önemli bazı yerleşmelerde bulunan kutsal alanlarda, sadece anıtsallaşmış sunak yapıları görülmektedir. Bunlardan Hellenistik çağın gerek mimarisi gerekse kabartma sanatıyla en önemli yapıtını oluşturan Bergama Sunağı⁴⁰ ve Roma'nın ünlü Barış Sunağı'nı⁴¹ örnek gösterebiliriz. Samos Hera I ile başlatılan taş sunaklar mimari formuyla romaçağı sonlarına değin kutsal alanların vazgeçilmez parçasını oluşturmuştur.

Dinsel mimari ile gömüt mimarisinin içiçe olduğunu, tapınak formunda yapılan gömütlerden bilmekteyiz.

Arkaik dönemden başlayarak, Romaçağı sonlarına dek özellikle Anadolu'da heroslara ait birçok anıtsal gömüt bulunmaktadır. Özellikle Roma İmparatorlukçağı'nda yoğunlaşan bu gömütler heroslaştırılmış ölülerin, tanrılara eş saygı gördüğünü göstermektedir. Money, özellikle "İ.S. 2 ve 3. yy. larda, ikinci sofizm akımından etkilenilerek heroik kahramanlara yönelindiğini, hatta bu dönemde eski herosların adlarını aldıklarını" söylemektedir⁴².

İlk gömüt mimarisi, ölü evi düşüncesine yönelik olarak ortaya çıkmıştır. Bu düşüncede, ölümden sonra da yaşamın devam edeceği inancı hakimdir⁴³. Daha sonraları bir inanış olmaktan öte dinsel bağlarla bu gelenek güçlendirilmiştir. Ataya ve soya saygı ölü kültürünün güçlenmesine ve devamlılığına, buna bağlı olarakta ritüellerin gelenek haline dönüşmesine sebep olmuştur. Klasik-Hellenistik dönemde, insanların tanrılarla aynı oranda saygı görmeye başlamalarıyla birlikte -ki bu salt ekonomik ve politik güçten kaynaklanmaktadır- dinsel yapı formları gömütlere yansıtılmıştır⁴⁴.

Dinsel mimarinin ölü kültürüne yönelik bilinen ilk örneğini Amyklai Apollon kutsal alanında görmekteyiz: Sunak formunda yapılmış ve altta mistik bir herosa ait bir mezar odasının bulunduğu bu tekil örnekte, tanrı tapınımı ve ölü kültürü birarada karşımıza çıkar⁴⁵.

Pausanias'ın aktardığına göre de Amyklai Apollon kutsal alanında önce Hyakinthos için bir ön kurban kesilmekte ve kesilen kurbanların kanı kaidenin solundaki bronz bir kapıdan aşağıya doğru, Hyakinthos'un gömülü olduğu düşünülen yere akıtılmakta idi⁴⁶. Antik çağda bu tarzda, yani kurbanın kanının bir tanrı yada bir herosa, etinin de başka bir tanrıya sunulduğunu gösteren bir örnek bilinmemektedir.

Hesberg, tanrılara ait mimari sunak formunun, tıpkı tapınakgömüt'lerde olduğu gibi, ölü kültü içerisinde mezar binası olarak hizmet verdiğini ve tapınakgömütlerde bu formun, tanrıyla bir bağıntısı düşünülmezsizin salt ölüyü yüceltmek amacıyla kullanılmış olduğunu söylemektedir⁴⁷. Ancak burada bir yanlış vardır. Çünkü; tapınakgömütlerde Tanrıya tapınım ölü adına sürmektedir. "U" biçimli sunakgömütler, bugünkü form ve ikili işlevlerini Likya'da oluşturmuş olmakla birlikte, benzeri düzenlemelere farklı tasarlarda, exedragömüt, sunakgömüt, tapınakgömüt vb. gibi örneklerle her bölgede raslanmaktadır. Likya'ya özgü "U" formlu gömütün benzer bir örneği yoktur. Bu form olduğu gibi sunaklardan alınmadır. "U" formda erken sunak 7. yy. da Kyrene Apollon'da⁴⁸ görülmektedir. Aynı tasarda diğer erken örnekler ise Samos Heraion VI⁴⁹ ve Milet Kap Monodenri'deki 6. yy. Poseidon altarıdır⁵⁰. Daha sonra Zeus sunağı ile doruğa çıkan bu tasar belli ki Likya'da sunakgömüt anlayışında yorumlanmıştır.

VII.TARİHLEME

Bu gömütlerde yapılan çalışmalar sonucunda, yapıya ait mimari parçaların tümü bulunamamış ve geç dönem tahribatıyla yapılar orjinal formlarını kaybetmişlerdir. romaçağı'nın tekniği ile yapılandırılmış bu gömütlerin kazıları sırasında az sayıda bizans seramiği dışında yapıldığı döneme ilişkin buluntu da ele geçmemiştir. Akdam sunakgömütünün ön cepesinde bulunan, oldukça tahrip olmuş iki satırlık yazıtı Reynolds harf karakterine göre, yapıyı İ.S. 2. yy. ortalarına tarihler⁵¹. Yapıya ilişkin kesin tarih verebilecek herhangi bulgu ele geçmemiş olmasına karşın, gömütün taç profili benzerleri⁵² ve bunun dışında yine gömüt kapı bloğu stilistik benzerliği açısından bu tarihlendirmeyi destekler görünüyor⁵³. Ambaryanı gömütüne ait klineli lahit kapağı ile tekneye ait parçaların ise İ.S. 3. yy. başlarından olduğu düşünülmektedir⁵⁴. Ambaryanı ve Akdam sunakgömütlerinin tarihlendirilmeleri, Patara'da inceledimiz bu üç gömütün ölçüler dışında, gerek form gerekse yapılış tekniklerinin benzer oluşu gömütlerin, çağdaş ya da yakın bir dönemde yapılmış olduklarını işaret etmektedir. Ayrıca İdebessos'da bulunan tek lahitli sunakgömüt üzerindeki yazıt İ.S. 2.yy. ortalarına tarihlenmektedir⁵⁵. Bu örnekte gösteriyor ki benzer gömütlerin Likya'da yakın zamanlarda ortaya çıkıyor olmaları rastlantı değil etkileşimin ortaya çıkardığı önemli bir sonuçtur.

SONUÇ

İlk üç örneği, Patara antik kentinde kazılar sonucu ortaya çıkarılan "sunakgömütlerin" bilinen diğer örnekleri de yine Likya Bölgesi'nde bulunmaktadır. Bunlardan 5' i İdebessos'da, 2' si Apollonia'da ve 1' i de Sura'dadır.

Tasar olarak, "U" biçiminde tamamen birbirlerinin aynı olan gömütler boyutlarda da şaşılması benzerlik içindedirler. Aralarındaki farklar salt lahit sayısı ve gömüt odası olup olmamasından kaynaklanmaktadır ki bu da özdeki birliği etkilememektedir. Bu kümenin sınırlarını çizen özellikler; önyüzden basamaklarla çıkılan, çevresi oturma sekisiyle düzenlenmiş, ortasında büyük olasılıkla taşınabilir sunak olduğu düşünülen tapınma alanı ve onu çevreleyen, üstünde lahitleriyle "U" tasardır. Asıl önemli olan ise toplam 11 örneğin tümünün Likya Bölgesi'nde olması ve bu türe Likya dışında raslanmamasıdır. Patara kazılarında elde edilen veriler, gömütlerin İS. 150-250 yılları arasında yoğunlaştıklarını göstermektedir. Ancak, Akdam sunakgömüt dışında, yazıt gibi kesin tarihlenmeyi sağlayacak bir buluntuya henüz raslanmamıştır.

Köken olarak, Bergama Zeus Sunağı'yla doruğa çıkan "U" biçimli sunakların, ilk örneklerinden olan Kyrene (7. yy.) ve Samos VI (7-6. YY.)' a giden tasar, "U" sunak biçiminde düzenlenmiş gömüt mimari biçimini ise Likya'da bulmaktadır. Tüm örneklerin aynı bölgede oluşu da bunu doğrulamaktadır.

ZUSAMMENFASSUNG

Altargräber, von denen drei Beispiele durch die Grabungen in Patara ans Tageslicht traten, scheinen -nach bisherigem Befund- eine Eigenart Lykiens gewesen zu sein: es haben sich nämlich fünf weitere in Idebessos, zwei in Apollonia und ein Exemplar in Sura erhalten.

Sowohl mit ihrer U-Form als auch mit ihren Dimensionen weisen diese Gräber in Patara eine erstaunliche Ähnlichkeit bzw. Einheit miteinander auf. Der Unterschied besteht nur an der Anzahl der Sarkophagen und an Fehlen der Grabkammern bei einigen Gräbern, was jedoch für ihre ursprüngliche Einheit ohne Belang ist. Die Merkmale dieser Gruppe sind folgende: ein U-förmiger Grundriss, dessen offene Seite Stufen aufweist, wodurch man einen dreiseitig mit Sitzbänken versehenen Bereich aufstieg, in dem man möglicherweise an einem tragbaren Altar die Heroisierten ehrte. Auffallend ist dabei, dass alle Gräber in dieser Art - elf an der Zahl - nur in Lykien erhalten sind und dass sie ausserhalb Lykiens nicht vorkommen. Durch die Beifunde in pataräischen Grabungen scheinen sie zwischen 150-250 n. Chr. entstanden zu sein. Funde für eine feste Datierung, z.B. Inschriften, liessen sich an keinem der Gräber erhalten.

Ursprung der in U-Form gebauten Gräber geht zu den Tempelaltären derselben Form zurück, deren älteste Beispiele wir in Kyrene (7.Jh.v.Chr.) und in Samos (Hera VI 7.-6.Jh.v.Chr.) finden, und in hochhellenistischer Zeit tritt der Zeusaltar in Pergamon als der monumentalste dieser Art hervor. Die Kombination der U-Form mit

dem Grabhaus bleibt dabei als eine Eigenart von Lykien. Dies wird auch dadurch bestätigt, dass alle erhaltenen Exemplare nur in diesem Land vorkommen.

DİPNOTLAR

- 1- F.Işık, XII. KST II, 1990, 33 Res.7; a.y., XIII. KST II, 1991, 235 vdd.
- 2- F.Işık, TAD 29 , 1991, 42 Res. 19,20.
- 3- W.Müller-Wiener, Griechisches Bauwesen in der Antike (1989) 82, Res. 39.9.
- 4- a.g.e. 80 Res.38, 39-6,7.
- 5- M. Waelkens, Die Kleinasiatischen Türsteine (1986) Res. 1 vdd.
- 6- Vitruvius, Mimarlık Üzerine On Kitap IV, VI, 1 vd., 83 (Çev. S. Güven, 1990).
- 7- P. Roos, OpAth 10, 1971, 25 vdd.
- 8- M. Waelkens, Die Kleinasiatischen Türsteine (1986) Res. 689, 734, 738, 740, 747, 746, 697, 734, 736, 699.
- 9- F.Işık, TAD 29 , 1991, 42.
- 10- Bk. d.n. 3.
- 11- M.Waelkens, Dokimeion (1982) Lev. 10, 1-2. 11, 2.18, 2.20,1.; J. Borchhardt, Myra, IstForsch 30,1975 Lev. 91c ; K.G.Lanckoronski, Staedte Pamphiliens und Pisidiens II (1892) Lev. 183; M.J.Mellink, AJA 81, 1977, Res. 183.
- 12- Yazıtı inceleyip içeriği konusunda bilgi veren J. M. Reynolds'a teşekkür ederim.
- 13- D. De B. Ferraro, Hieropolis Di Frigia 1957-1987 (1987) 106, 112.
- 14- A. Balland, Un Sarcophage Attique a Tlos, RA 1976, 134, 135 Res. 1, 2, 12.

- 15- M. Waelkens, Hausaehneliche Graeber in Anatolien: bk. Palast und Hütte. Archaeologisches Symposium. Berlin (1979) 439 Res.14.
- 16- a.g.e. 439.
- 17-J.Fedak, Monumental Tombs of the Hellenistic Age (1990) 78.
- 18- F. Blakolmer, Archaeologie Österreichs I, 1-2, 1990, 68 vdd.
- 19- Patara'da ele geçen yazıt S. Şahin tarafından yayına hazırlanmaktadır.
- 20- T.R.Bryce, Burial Fees in the Lycian Sepulchral Inscriptions, AnatSt XXVI,1976, 175-190.
- 21- F. Işık, TAD XXIX, 1991, 42; F.Işık, XII KST II, 1989, 33, 43,
- 22- A. Ezen - S.Başaran, X KST II, 1988, 91, Res. 21.
- 23-E.Petersen-F.von Luschan, Lykien (1889) 44 Res.36.
- 24- J.Borchhardt, Myra, İstForsch 30, 1975, 79 Lev. 50 D.
- 25- G.E.Bean, Lycian Turkey (1978) 140.
- 26- C.Bayburtluoğlu, Lykia (1975) 26.
- 27- F. Işık, TAD XXIX, 1991, 42.
- 28- A. Maiuri, Pompei (1951) 75 Res.110.
- 29- D.Berges, Hellenistische Rundlaere Kleinasiens (1986) 12.
- 30- R. Naumann, Eski Anadolu Mimarlığı (1975) 277 vdd, Res. 365.
- 31- A.J.B.Wace, Mycenae an archaeological history and guide (1949) Lev. 72a.
- 32- R. Koldawey, das wiedererstehende Babylon (1990) 43 vd. Res.24.
- 33- C.Praschniker-M.Theuer vd., Das Mausoleum von Belevi. FiE VI 1979, 96 vd. Lev. 87-89, 92.
- 34- C.H.E. Haspels, The Highland of Phrygia (1971) Res. 131-134.
- 35- a.g.e. Res.186-191.
- 36- P.Demarge, Fouilles de Xanthos, I (1958) Lev. 2, 3.

- 37- G.Koch-H.Sichtermann, Römische Sarkophage (1982) 539; E.Alföldi-Rosenbaum, The necropolis of Adrassus (Balabolu) in Rough Clicia (İsaura) (1980) 50.
- 38- G.Yavis, Greek Altars (1949) 87 vd.
- 39- M.Ç.Şahin, Die Entwicklung der griechischen Monumentalaltaere (1972) 36.
- 40- a.g.e. 67 vd. Res. 24 vd.
- 41- a.g.e. 72 Res.17.
- 42- D.K.Money, The Sarcophagi of Balbura, AnatSt XL,1990, 44.
- 43- Ölümünden sonra yaşamın devam ettiği düşüncesine yönelik olarak bkz. E.Rodhe, Psyche. Seelenkult und Unsterblichkeitsglaube der Griechen (1894) 277 v.d.; M.P.Nillson, Geschichte der griechischen Religion I (1941) 180 v.d. ; F.Blakolmer, Archaeologie Österreichs 1, 1-2 (1990) 68 v.d.
- 44- H. von Hesberg, Römische Grabbauten (1992) 189.
- 45- R. Martin, RA 1976, 205 vdd., Res. 1 vdd.
- 46- Pausanias III, 19, 3, bkz. M.Ç.Şahin, Die Entwicklung der griechischen der Monumentalaltaere (1972) 3, d.n.6.
- 47- H.v.Hesberg, Römische Grabbauten (1992)182.
- 48- M.Ç.Şahin, Die Entwicklung der griechischen Monumentalaltaere (1972) 41 Res.4.
- 49- a.g.e. 44 Res. 9 vd.
- 50- a.g.e. 43 Res. 5.
- 51- Yazıtı tarihleyen J.M.Reynolds'a teşekkür ederim.

52- R.Ling- A.Hall, Building Mk1 at Oenoanda, AnatSt XXXI, 1981, 36 Fig.4B.

53- Krş. M.Waelkens, Die Kleinasiatischen Türsteine (1986) Res. 697,699,731,737,746,747. Bu örneklerde paneller içindeki çerçeveyi andıran oigularla Akdam gömütü kapı bloğu ile yakın benzerlik gösterir ve bu kapılar İ.S. 2-3 yy. 'lar içine tarihlenmektedir.

54- Stilistik tarihleme için hocam F. Işık'a teşekkür ederim.

55- E. Kalinka, TAM III, 308.

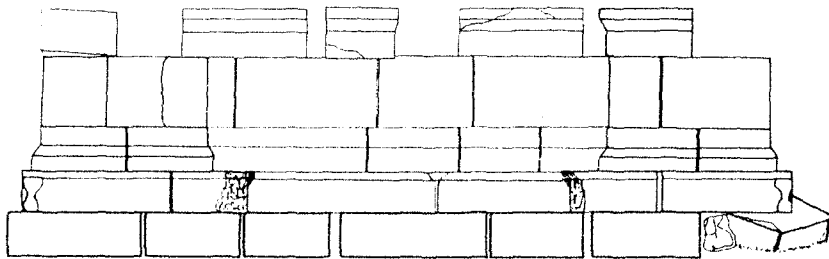

NO	ADI	LAHİT SAYISI	LAHİTLERİN KONUMU	GÖMÜT ODASI	BOYUTLAR En-Boy-Derinlik (Bugünkü)
1	PATARA Ambaryanı	3		Çift Podyumüstü	5.00 x 8.00 x 2.70
2	PATARA Gelemiş	3		Çift Podyumüstü	4.90 x 7.90 x 3.10
3	APOLLONİA	3		Tek Podyumaltı	2.90 x 5.20 x 1.85
4	İDEBESSOS	3		Yok	4.00 x 5.30 x 1.80
5	İDEBESSOS	3		Podyumüstü	?
6	PATARA AKDAM	2		Çift Podyumüstü	5.10 x 7.25 x 2.80
7	İDEBESSOS	2		Yok	3.70 x 5.20 x 1.80
8	İDEBESSOS	2		Yok	?
9	İDEBESSOS	1		Yok	?
10	APOLLONİA	1		Tek Podyumüstü	2.45 x 3.00 x 2.80
11	SURA	1		Yok	?

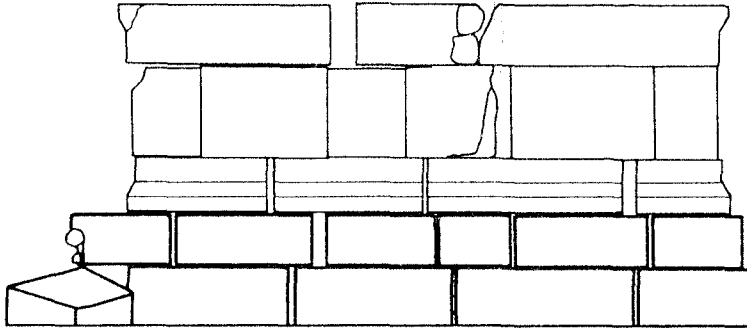
a- Sunagömütlerin kümelmesi.

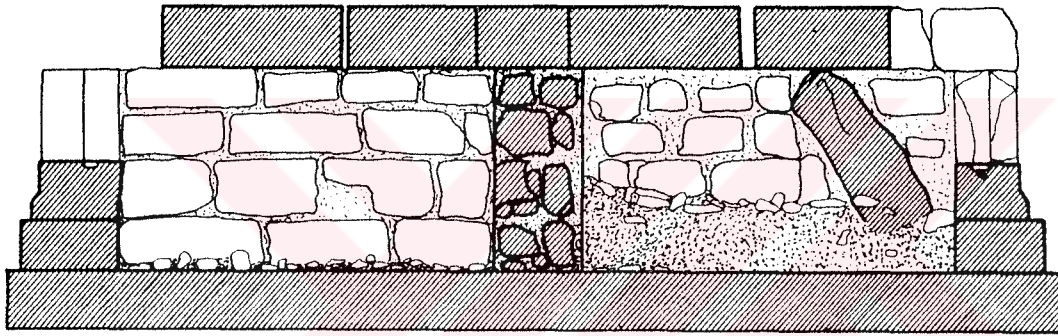
a- Patara Ambaryanı sunakgömüt, plan.

b- Patara Ambaryanı sunakgömüt, ön yüz.

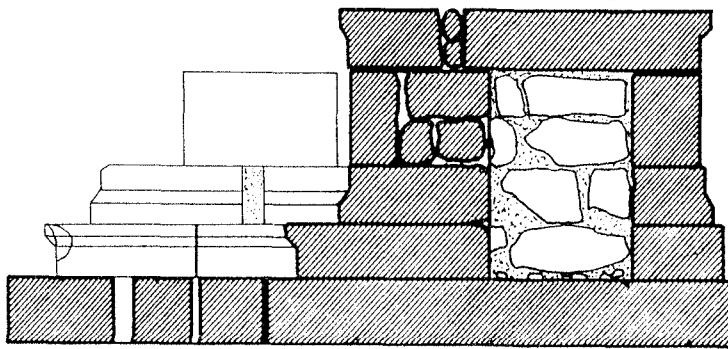

a- Patara Ambaryanı sunakgömüt, güney yüz.

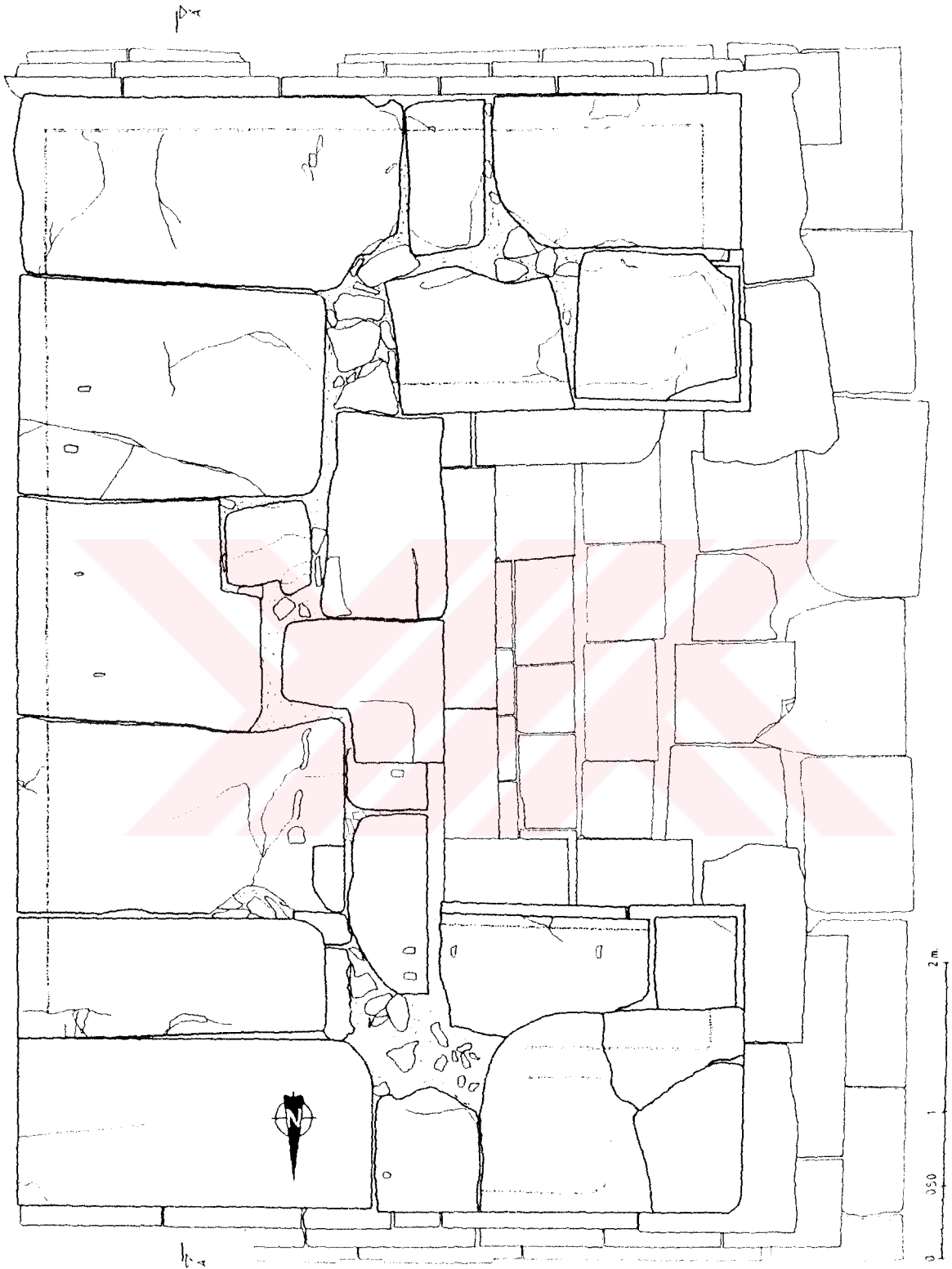

0 1 2 m

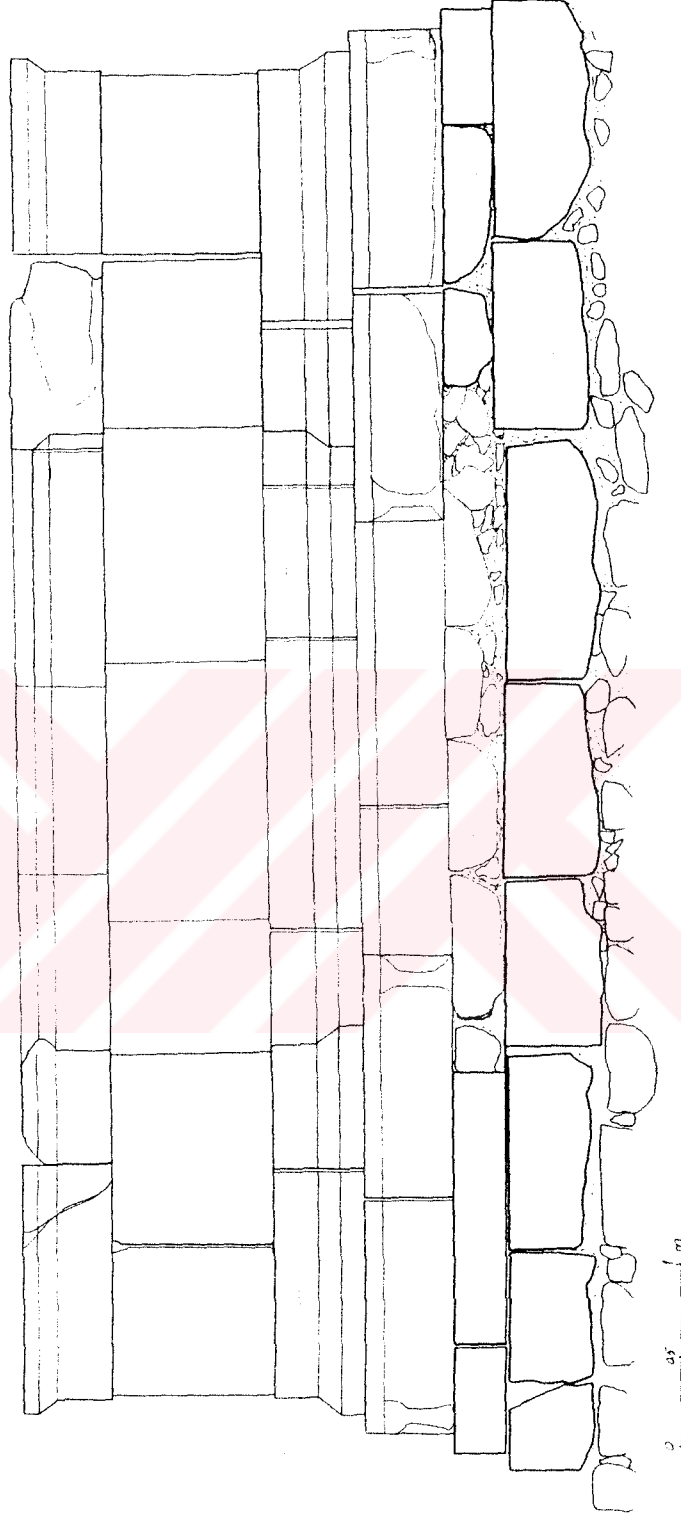
b- Patara Ambaryanı sunakgömüt, AA' kesiti

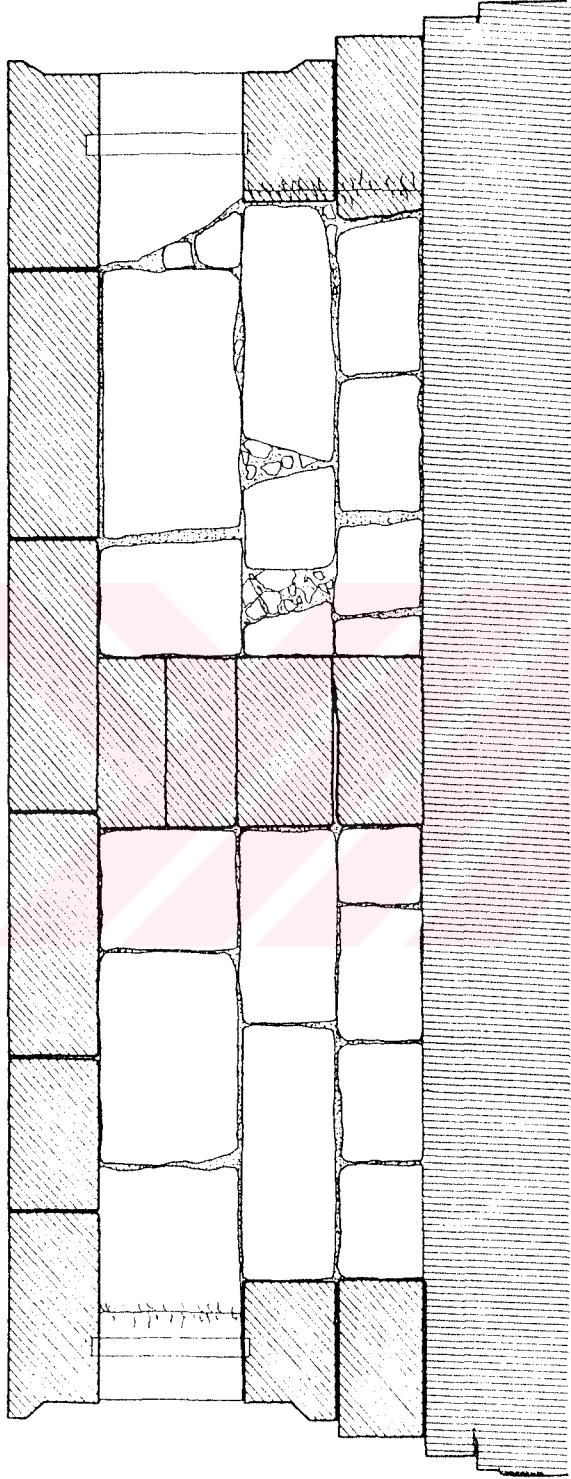
c- Patara Ambaryanı sunakgömüt, BB' kesiti.

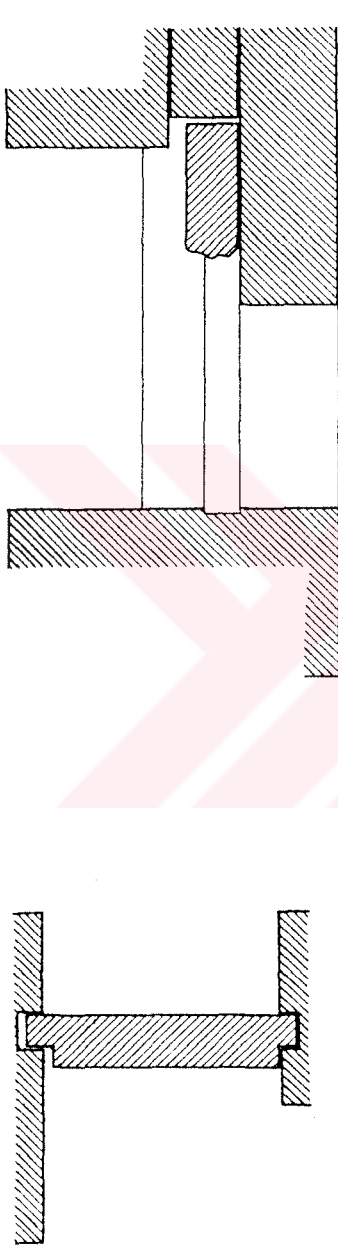
a- Patara Gelemiş sunakgömüt, plan.

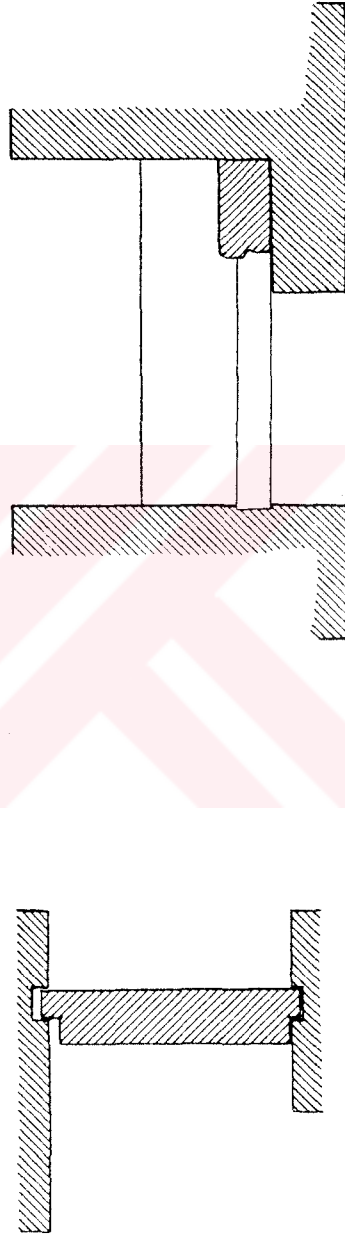
a- Patara Gelemiş sunakgömüt, ön yüz.

a- Patara Gelemiş sunakgömüt, AA' kesiti.

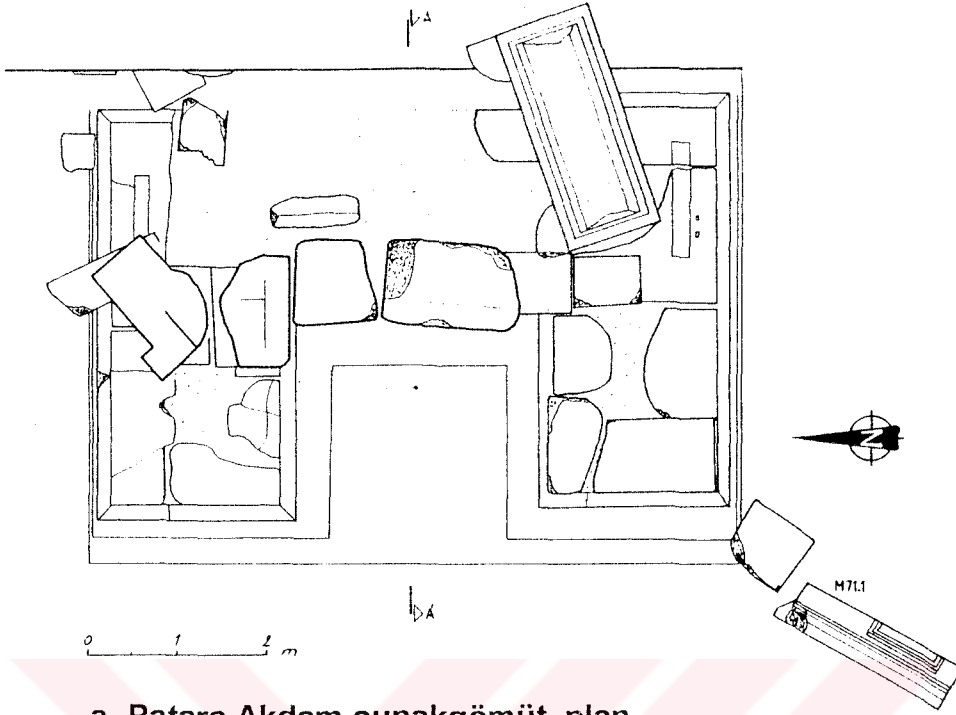

a- Patara Gelemiş sunakgömüt, güney giriş.

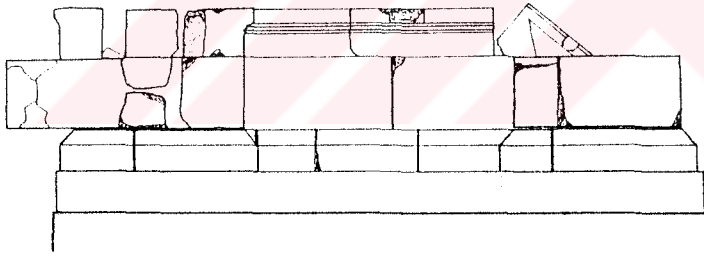

b- Patara Gelemiş sunakgömüt, kuzey giriş.

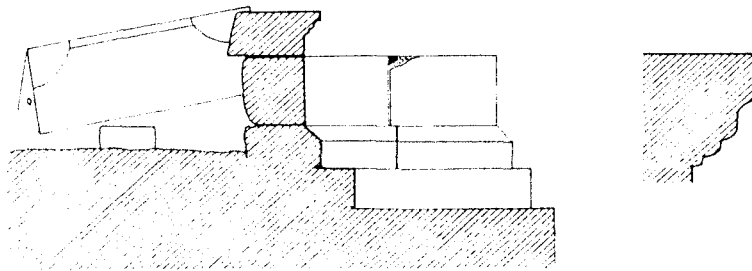
0 20 50 100 cm

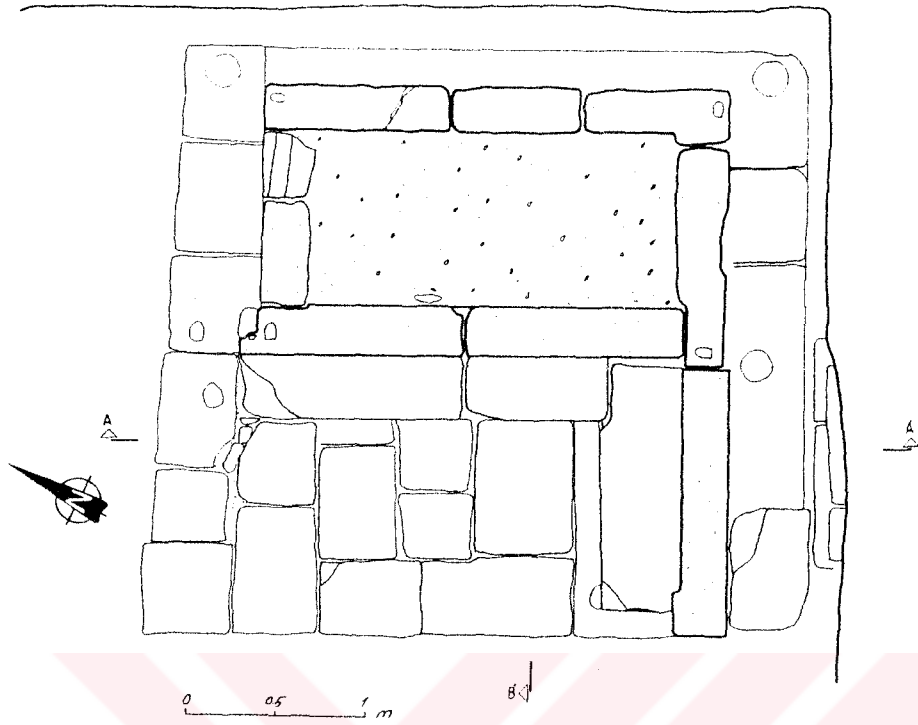
a- Patara Akdam sunakgömüt, plan.

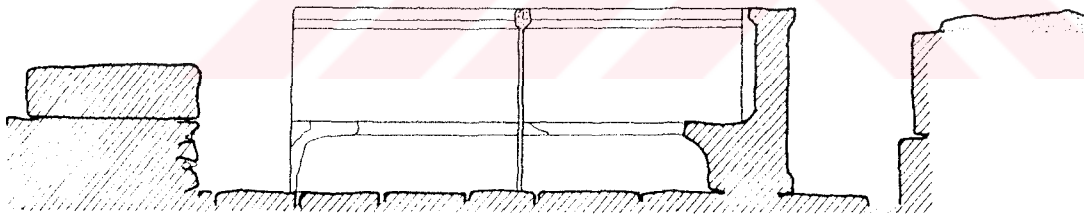
b- Patara Akdam sunakgömüt, ön yüz.

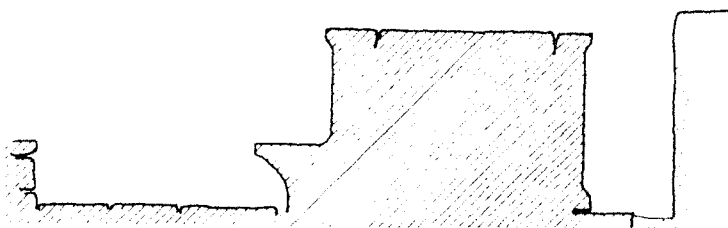
c- Patara Akdam sunakgömüt, AA' kesiti.

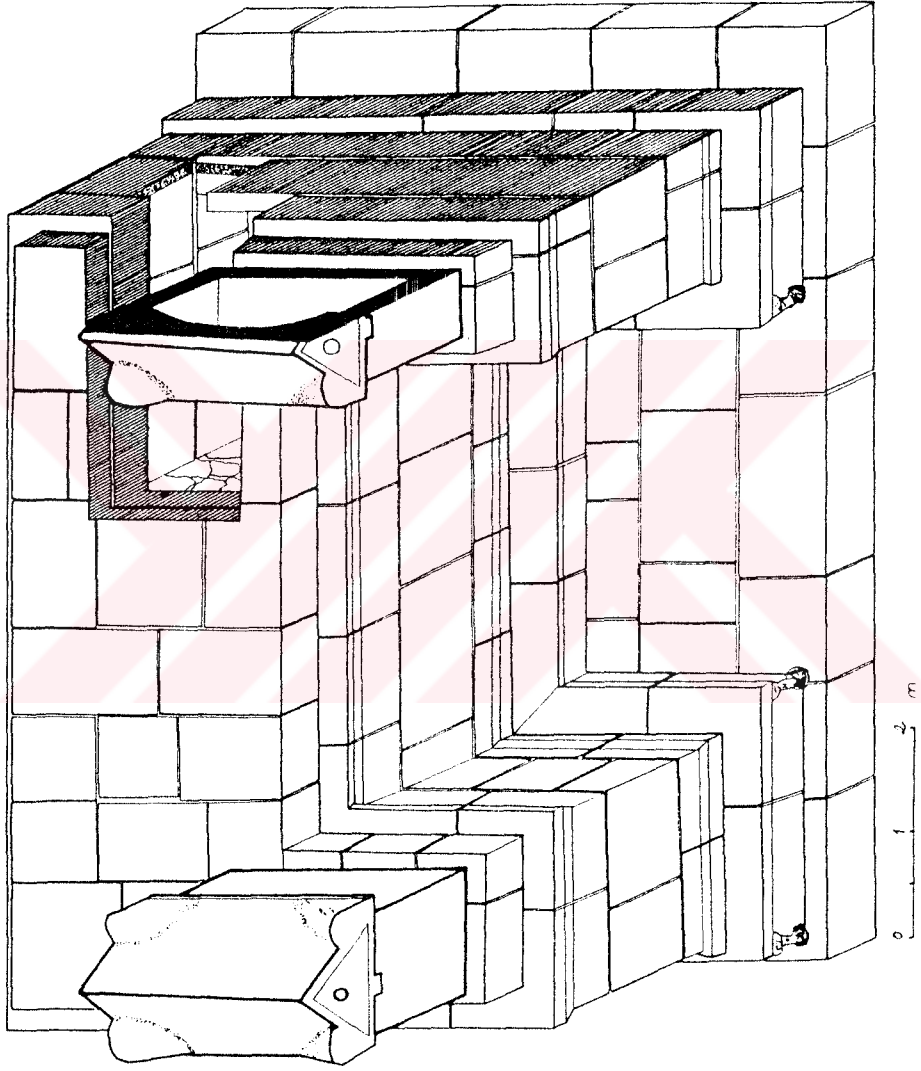
a- Patara M73 gömütü, plan.

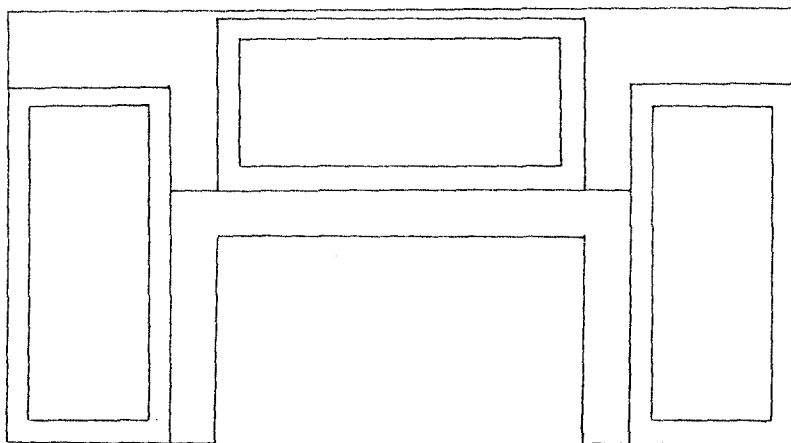
b- Patara M73 gömütü, AA' kesiti.

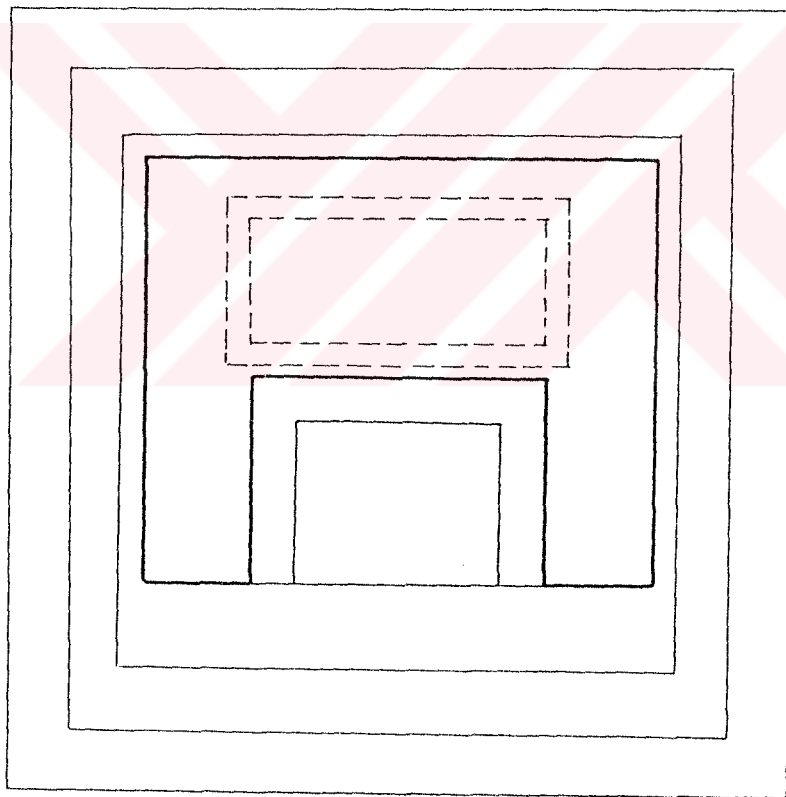
c- Patara M73 gömütü, BB' kesiti.

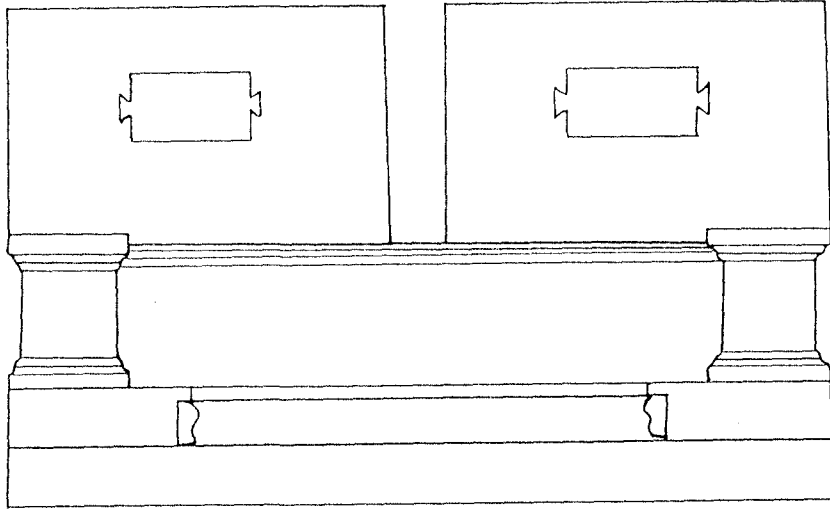
a- Patara Akdam sunakgömtü için yeniden kurma.

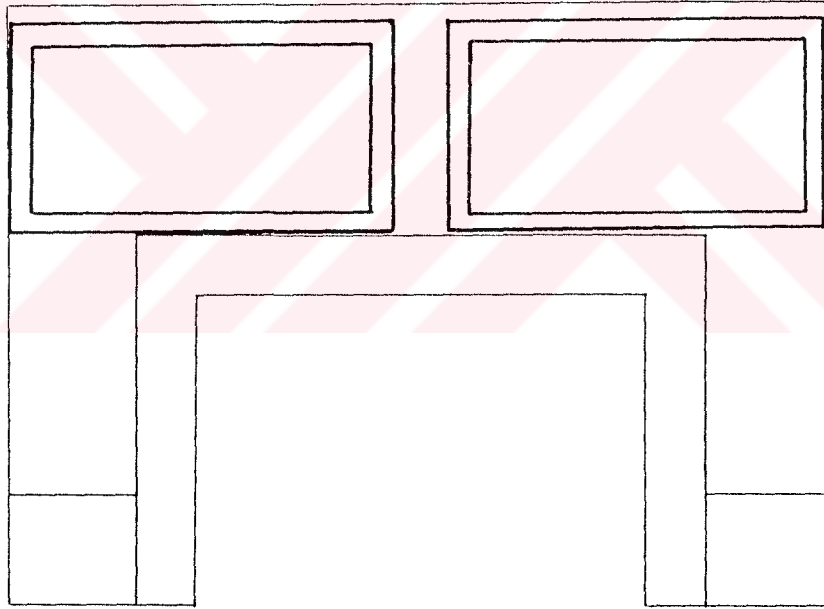
a- Apollonia sunakgömüt I, plan.

b- Sura sunakgömüt, plan.

a- İdebessos sunakgömüt III, ön yüz.

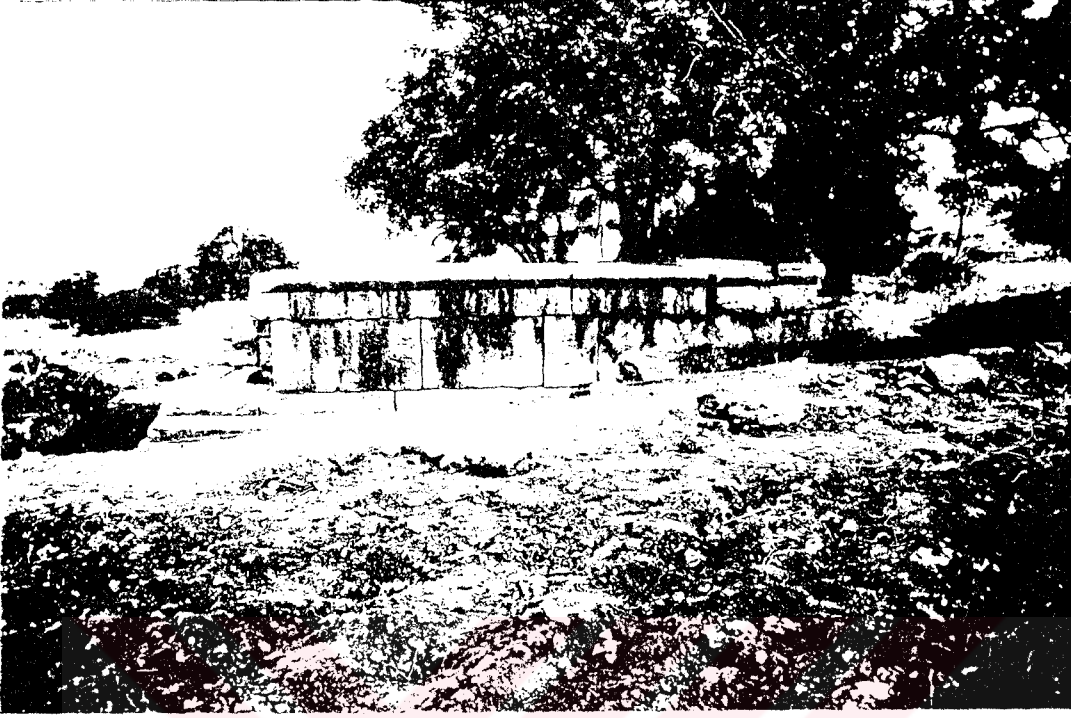
b- İdebessos sunakgömüt III, plan.

a- Patara Ambaryanı sunakgömüt.

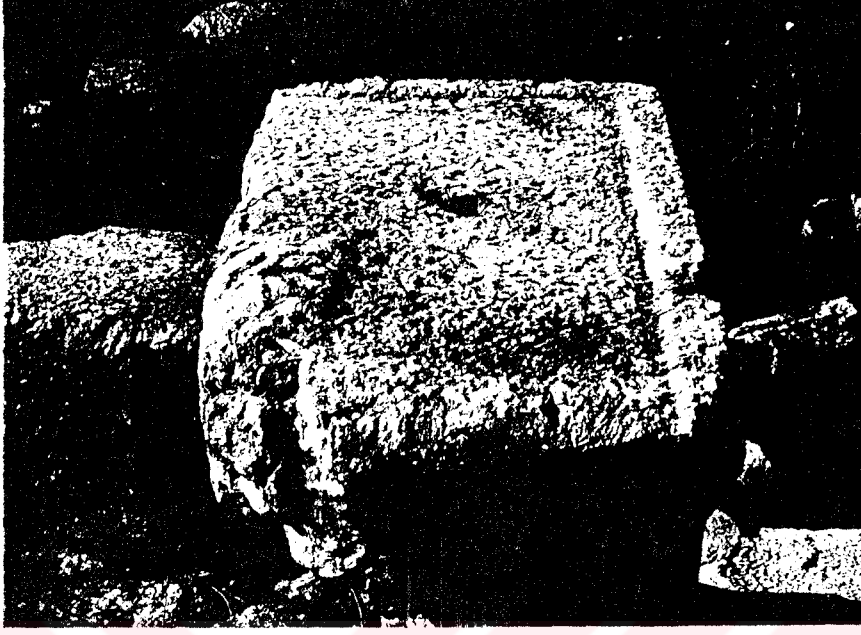
b- Patara Ambaryanı sunakgömüt, ön yüz.

a- Patara Ambaryanı sunakgömüt, arka yüz.

b- Patara Ambaryanı sunakgömüt, seki ayağı.

a- Patara Ambaryanı sunakgömüt, lahit podyumuna ilişkin izler.

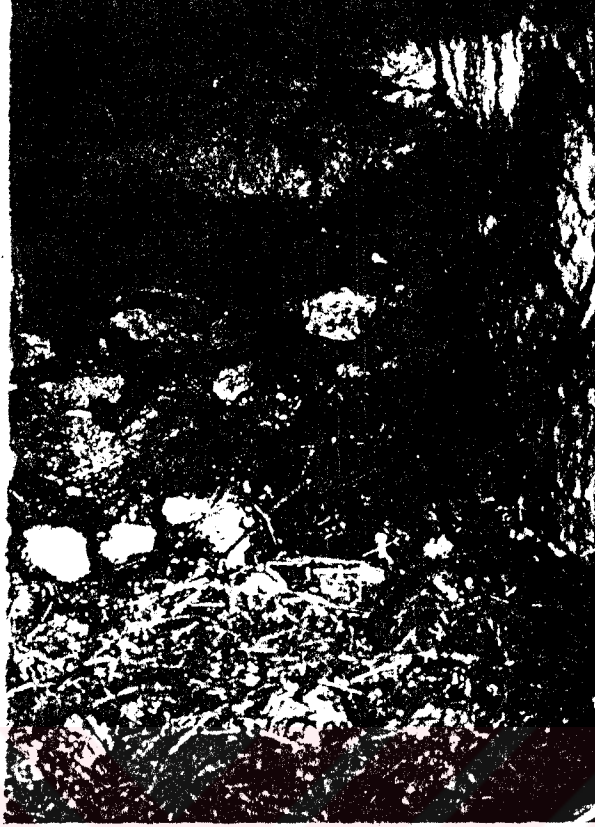
b- Patara Ambaryanı sunakgömüt, lahit podyumuna ilişkin izler.

a- Patara Ambaryanı sunakgömüt, kuzey girişi.

b- Patara Ambaryanı sunakgömüt, güney girişi.

a- Patara Ambaryanı sunakgömüt, gömüt odası.

b- Patara Ambaryanı sunakgömüt, klineli lahit kapağı.

a- Patara Ambaryanı sunakgömüt, lahit teknesine ait parça
M63.3.

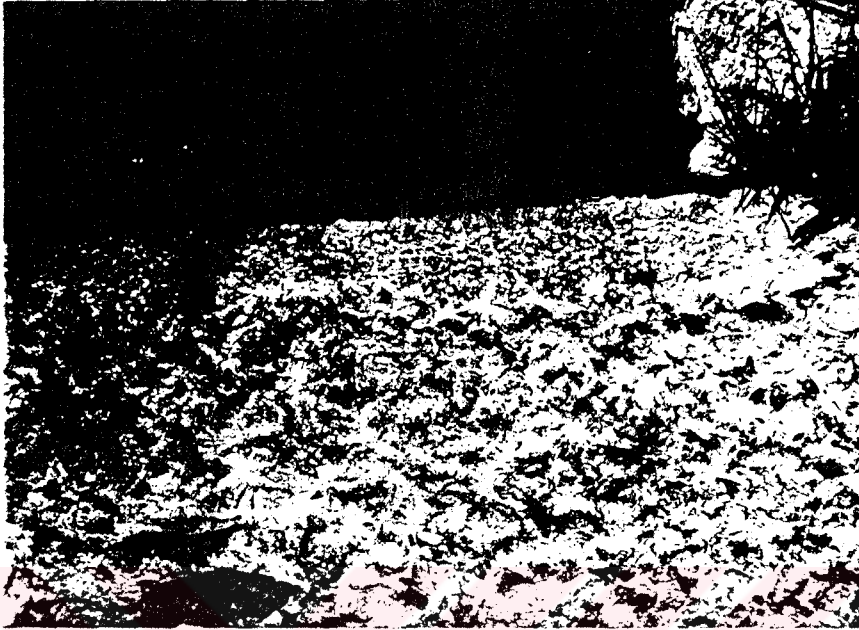
b- Patara Ambaryanı sunakgömüt, lahit teknesine ait parça
M63.3.

a- Patara Ambaryanı sunakgömüt, lahit teknesine ait parça
M63.14.

b- Patara Ambaryanı sunakgömüt, lahit teknesine ait parça
M63.19.

a- Patara Ambaryanı sunakgömüt, anatyhrosis.

b- Patara Ambaryanı sunakgömüt, taşıma ve yerleştirmeye ilişkin izler.

a- Patara Gelemiş sunakgömüt, genel.

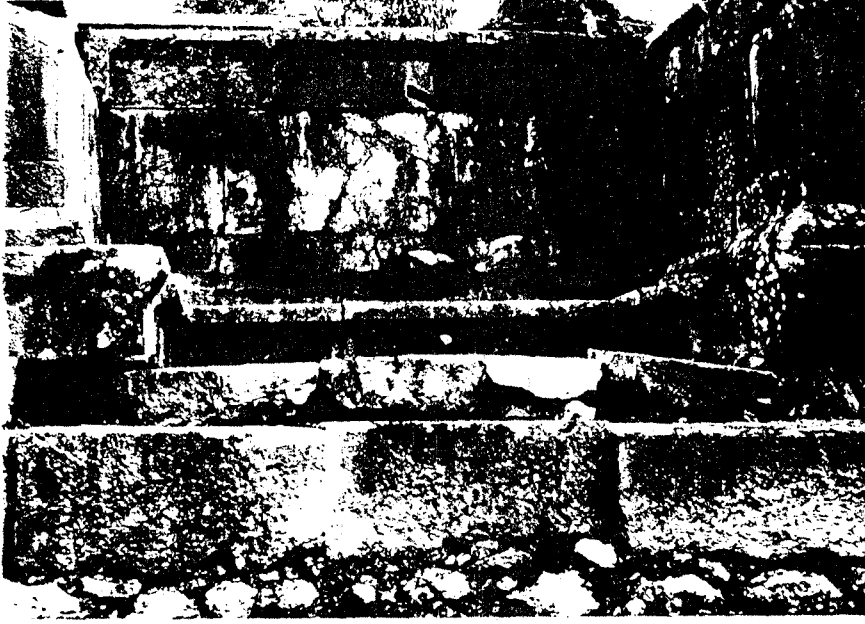
b- Patara Gelemiş sunakgömüt, ön yüz.

a- Patara Gelemiş sunakgömüt, arka yüz.

b- Patara Gelemiş sunakgömüt, temel.

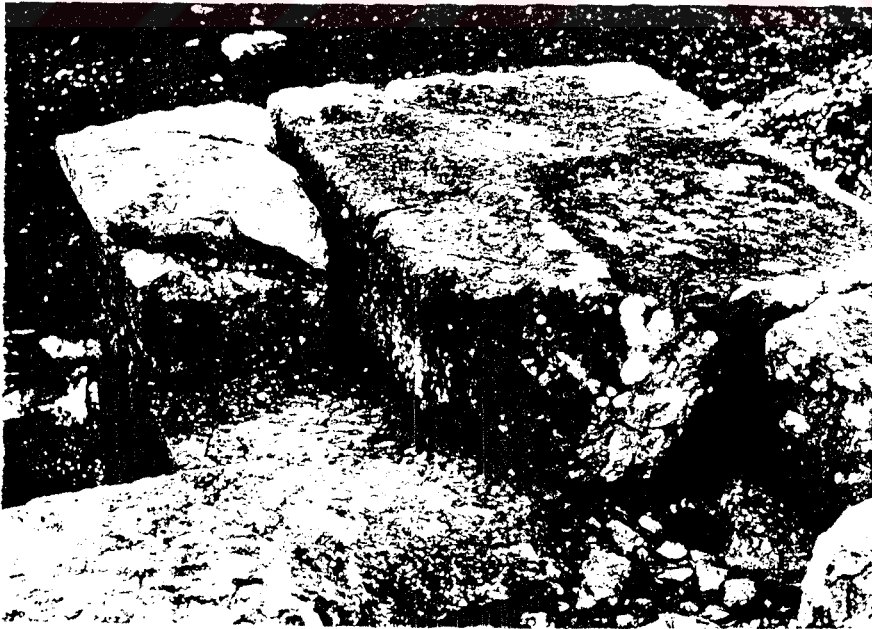
a- Patara Gelemiş sunakgömüt, basamaklı podyum.

b- Patara Gelemiş sunakgömüt, sekili ön alan.

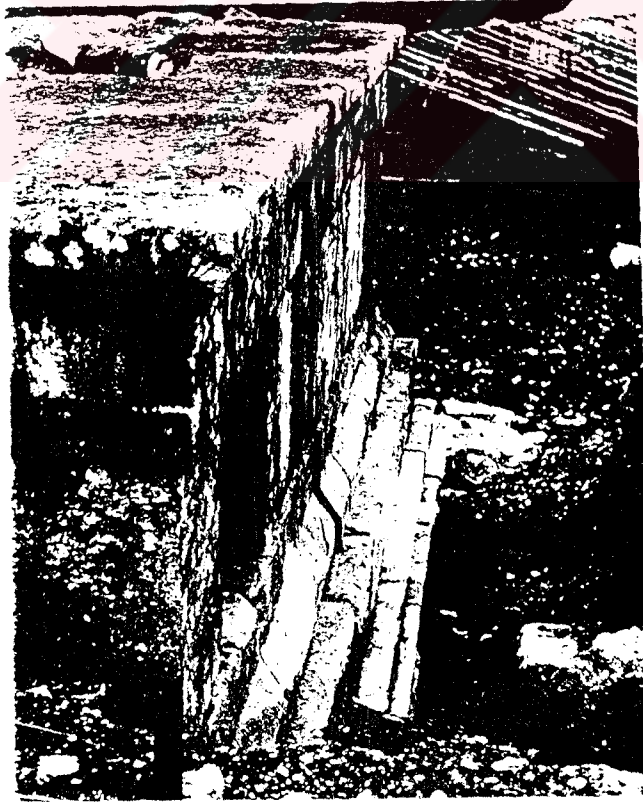
a- Patara Gelemiş sunakgömüt, ayak.

b- Patara Gelemiş sunakgömüt, lahit podyumuna ilişkin izler.

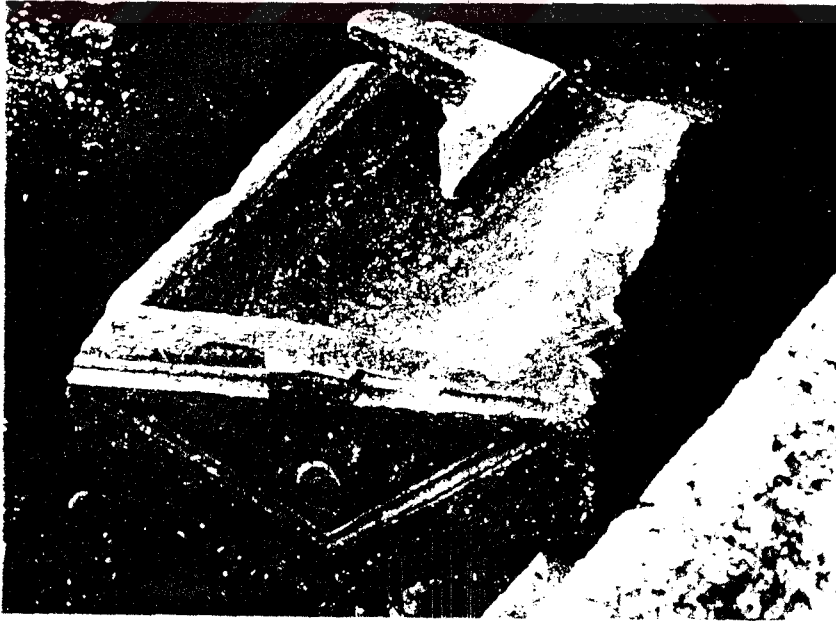
a- Patara Gelemiş sunakgömüt, lahit podyumuna ilişkin izler.

b- Patara Gelemiş sunakgömüt, kuzey gömüt odasının girişi.

a- Patara Gelemiş sunakgömüt, güney gömüt odasının girişi.

b- Patara Gelemiş sunakgömüt, lahit kapağı.

a- Patara Gelemiş sunakgömüt, taşıma çıkıntısı.

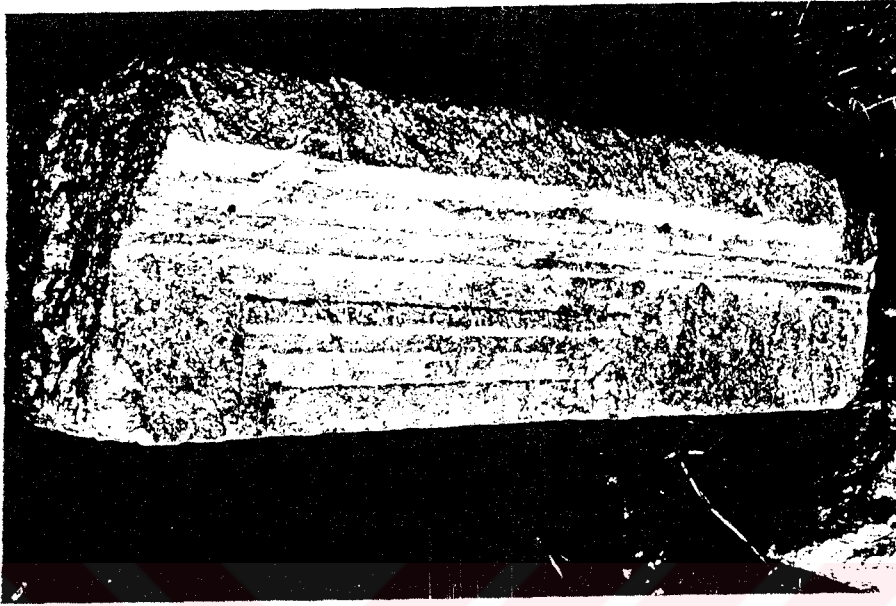
b- Patara Gelemiş sunakgömüt, anathyrosis.

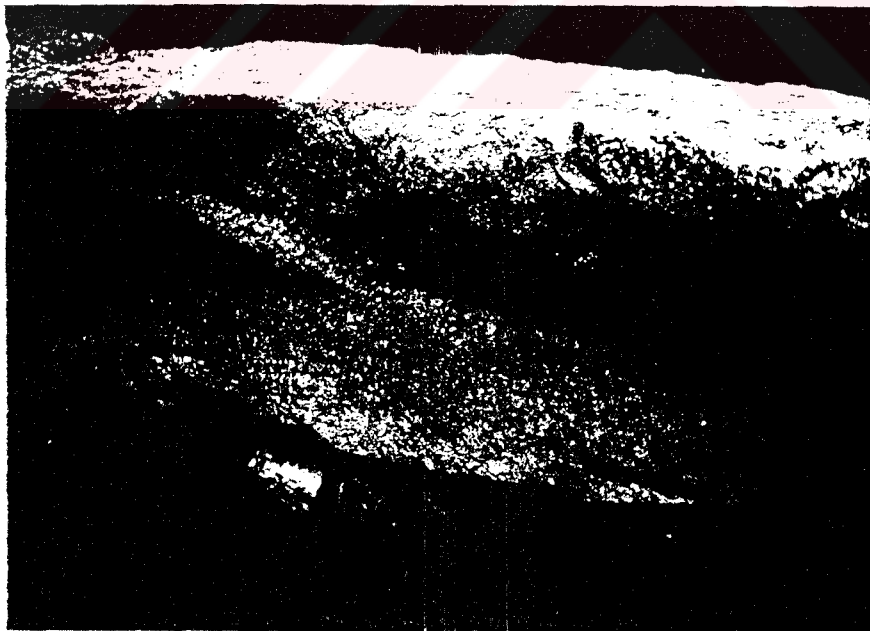
a- Patara Akdam sunakgömütü.

b- Patara Akdam sunakgömütü.

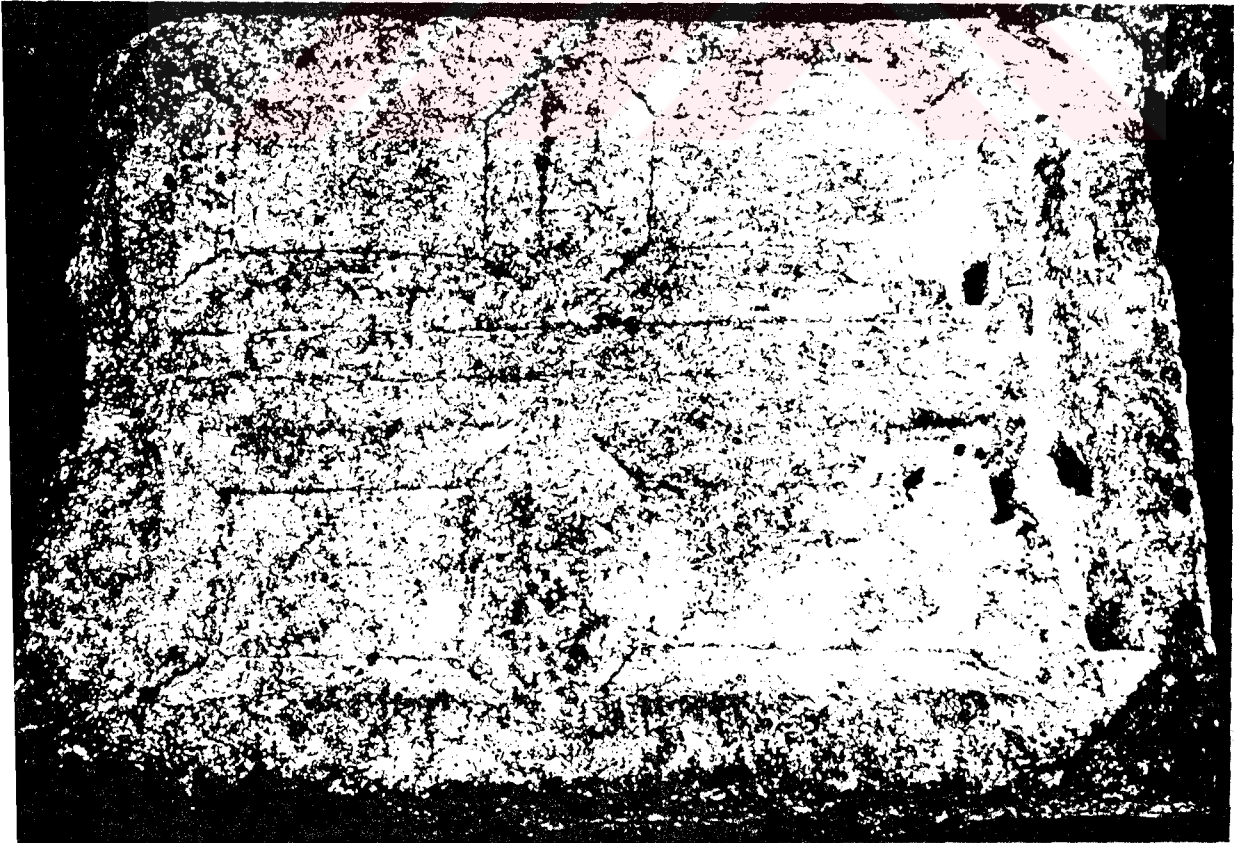
a- Patara Akdam sunakgömütü, güney giriş kapı lentosu.

b- Patara Akdam sunakgömütü, yazıt.

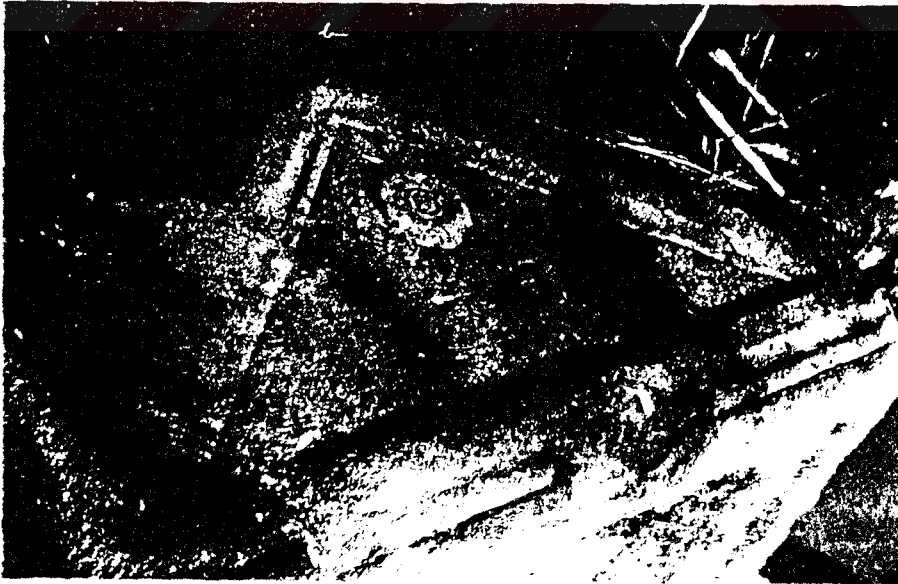
a- Patara Akdam sunakgömütü, güney kapı yuvası.

b- Patara Akdam sunakgömütü, kapı kanatı.

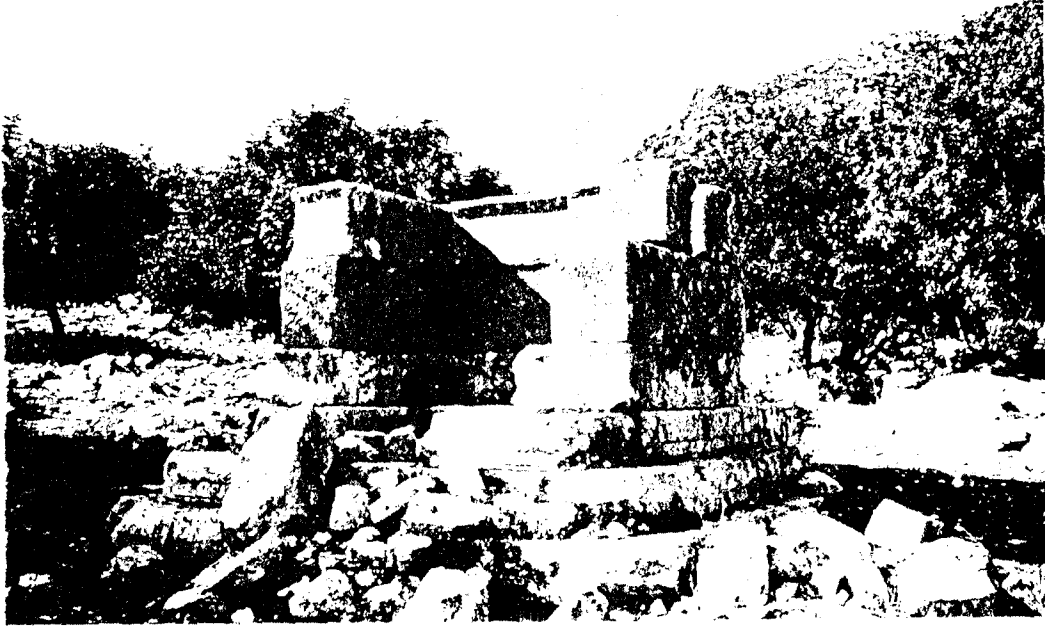
a- Patara Akdam sunakgömütü, set duvarı.

b- Patara Akdam sunakgömütü, lahit kapağı.

a- Patara M73 gömüt.

b- Sura sunakgömüt.

a- Apollonia sunakgömüt I.

b- Apollonia sunakgömüt I, seki ve lahit.

a- Apollonia sunakgömüt II.

b- İdebessos sunakgömüt V.

a- İdebessos sunakgömüt III.

b- İdebessos sunakgömüt I.

a- Teimiussa "exedragömüt" I.

b- Teimiussa "exedragömüt" II.